

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Posedel

**Ideja Univerzalnega temeljnega dohodka in možnosti njegove vpeljave v sedanosti
in prihodnosti**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Andreja Posedel

Mentor: doc. dr. Žiga Vodovnik

**Ideja Univerzalnega temeljnega dohodka in možnosti njegove vpeljave v sedanosti
in prihodnosti**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Hvala.

IDEJA UNIVERZALNGA TEMELJNEGA DOHODKA IN MOŽNOSTI NJEGOVE VPELJAVE V SEDANJOSTI IN PRIHODNOSTI

Do resnejše razprave o prejemku, ki bi ga prejemal vsakdo za zadovoljitev osnovnih življenjskih potreb je prišlo konec osemdesetih let prejšnjega stoletja. Prejemek imenovan Univerzalni temeljni dohodek (UTD) bi se izplačeval posamezniku, bil bi neodvisen od njegovih ostalih prihodkov, ter ne bi zahteval preteklega ali sedanjega dela posameznika oziroma njegove pripravljenosti sprejeti delo, če mu je le to ponujeno. Pozitivne posledice uvedbe bi se najprej pokazale na socialnem področju. Odprava revščine, izboljšanje položaja žensk, izobraževanje,... Vpeljava takšnega dohodka, pa bi prinesla tudi velike spremembe v tem kako se v sodobni družbi dojema delo. Družba je namreč obsedena z delom, a le tistim, ki je plačano. Ker pa je tega premalo, v strahu pred izgubo zaposleni sprejemajo slabe delovne pogoje in nizke plače. Elite so tako v (plačanem) delu spoznale popolno orodje za nadzor množic, zato jim predlogi, kot je vpeljava UTD predstavljajo grožnjo. V diplomskem delu je tako poleg zgodovinskega pregleda ideje UTD in vpliva vpeljave na socialnem področju, velik del posvečen značilnostim družbe dela, posledicam pri dojemanju le tega ob vpeljavi UTD, ter razlogom zakaj vpeljava UTD ta predstavlja tolikšno grožnjo elitam in argumentom, ki jih le te uporabljajo, da bi se takšnemu prejemku izognile.

Ključne besede: Univerzalni temeljni dohodek, koncept dela, družba, elite

IDEA OF UNIVERSAL BASIC INCOME AND POSIBILITIES OF INTRODUCING IT IN THE PRESENT OR THE FUTURE

A serious debate on revenue that everyone would receive to meet basic living needs, has taken its place in the late eighties. Revenue called Universal basic income (UBI) would be paid to an individual, it would be independent of its other revenues, and would not require past or current work of the individual or his willingness to accept work if he was to be offered one. Positive effects of the introduction would first be shown in the social field. Abolition of poverty, improvement of the situation of women, education, ... The introduction of such income, would also bring about major changes in how work is perceived in the modern society. Modern society is obsessed with work, but only with its paid form. Since there is not enough work, workers accept low paid jobs with bad working conditions. That is why elites found (paid) work to be a perfect tool to control the masses. That is why they see suggestions like UBI as a threat. That is why in this diploma, alongside historical review of idea and the effect this revenue would have on a social field, also consists of a part devoted to the characteristics of work society, consequences in perceiving work if UBI would be introduced. And to the question why UBI is such a threat to elites and the arguments they use to avoid introduction of such revenue.

Keywords: Universal basic income, the concept of work, society, elite

KAZALO

1	UVOD	6
2	METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR	9
2.1	METODE DELA	9
2.2	HIPOTEZA	9
2.3	STRUKTURA NALOGE	10
3	O IDEJI UNIVERZALNEGA TEMELJNEGA DOHODKA	11
3.1	DEFINICIJA IDEJE UNIVERZALNEGA TEMELJNEGA DOHODKA	11
4	ZGODOVINA IDEJE	15
4.1	OD ZAMETKOV IDEJE DO IDEJE, KOT JO POZNAMO DANES	15
4.2	DEJANSKA SVOBODA ZA VSE	17
4.3	BASIC INCOME EARTH NETWORK	18
5	UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK V PRIMERJAVI Z DRUGIMI ALTERNATIVNIMI IDEJAMI	19
5.1	NEGATIVNA DOHODNINA	19
5.2	PREDLOG DELNIŠKE DRUŽBE	20
5.3	DRUGI ČEK	21
5.4	DAVČNI KREDIT	22
5.5	PLAČILO GOSPODINJSTVU	22
5.6	DELNI TEMELJNI DOHODEK	23
6	FINANCIRANJE	25
6.1	DAVEK NA DOHODEK	25
6.2	DAVEK NA POTROŠNJO	26
6.3	ZELENI DAVKI	26
7	VPLIV NA DRUŽBO	28
7.1	REVŠČINA	28
7.1.1	SITUACIJA	28
7.1.2	ZAKAJ JE UTD PRIMERNEJŠI ZA BOJ PROTI REVŠČINI KOT OBSTOJEČI SISTEMI SOCIALNE POMOČI V EVROPI	30
7.2	SPOL	33
7.3	ZELENE EKOLOGIJE	35
7.4	IZOBRAŽEVANJE	36
8	DRUŽBA DELA	38
8.1	DRUŽBA NEMATERIALNEGA DELA	39
8.2	MORALNA DRUŽBA DELA	40
8.3	TRI OBLIKE DELA	42
8.3.1	PLAČANO DELO	43
8.3.1.1	NEMATERIALNO DELO	43
8.3.2	GOSPODINJSKO DELO	45
8.3.3	PROSTOVOLJNO DELO	46
8.4	VPLIV UTD NA KONCEPT DELA V DRUŽBI	47
8.4.1	SPREMEMBE MOČI NA TRGU DELOVNE SILE	47
8.5	DIMNA ZAVESA ELIT	50
9	ZAKLJUČEK	54
10	LITERATURA	59

1 UVOD

Razprava o ideji univerzalnega temeljnega dohodka (UTD), kot jo poznamo danes, ima svoje začetke v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Predlogi o takšnem ali drugačnem prihodku, ki bi ga prejeli vsi, segajo že v šestnajsto stoletje, vendar bo v tej nalogi obravnavana ideja iz konca dvajsetega stoletja. Kot enega izmed razlogov, zakaj je prišlo do obuditve ideje o UTD ravno v tistem obdobju, eden njenih najvidnejših zagovornikov Phillipe Van Parijs navaja dejstvo, da je v tistem času levica izgubila svoj cilj. Prišlo je do propada večine tako imenovanih komunističnih ali socialističnih sistemov in s tem tudi do konca sanj o enakopravni in pravični komunistični družbi. Poleg tega se je v osemdesetih letih družba začela soočati s problemom pomanjkanja delovnih mest ter dejstvom, da tudi zaposlitev za polni delovni čas posameznikom in njihovim družinam ne zagotavlja zadovoljitve osnovnih življenjskih potreb.

V družbi se je tako vzpostavilo stanje, ko je bilo za levico potrebno poiskati novo usmeritev ter se soočiti s problemom, ki ga kapitalistična družba, ki je bila do konca sedemdesetih let v razcvetu, ni poznala, se pravi brezposelnost in nezmožnost preživetja kljub zaposlitvi. To je različne avtorje, filozofe, ekonomiste, profesorje in druge spodbudilo k ponovnemu premisleku o ideji dohodka, ki bi ga prejeli vsi in ki bi pokrival osnovne življenjske stroške. V svojih razmišljanjih se niso omejili le na prejemnika kot državljana, temveč so predstavili idejo, ki predpostavlja, da bi takšen dohodek pripadal vsem, ki imajo stalno prebivališče v neki državi oziroma pravno politični celoti (npr. v Evropski uniji). Tisto, kar je idejo za nekatere naredilo posebej privlačno, za druge pa nepredstavljivo, je bilo dejstvo, da prejemanje UTD ne bi bilo pogojeno z nikakršno obliko dela. To pomeni, da ta dohodek ne bi bil odvisen ne od posameznikovega predhodnega dela, ne od dela, ki ga opravlja trenutno, in celo ne od njegove pripravljenosti za delo nasploh.

V začetku razprav o UTD se izpostavljajo predvsem socialne posledice, ki bi jih prejemanje takšnega dohodka imelo za družbo. Kot glavno posledico se omenja odpravo revščine, ki je čedalje večji problem sodobne družbe. Ker bi bili s prejemkom UTD pokriti osnovni življenjski stroški posameznika, o revščini kot takšni sploh ne bi bilo moč govoriti. Vzporedno z razpravo o odpravi revščine pogosto poteka tudi

razprava o vplivu UTD na brezposelnost. Takšen prejemek bi namreč močno posegel tudi na trg delovne sile in bi po mnenju njegovih zagovornikov bistveno izboljšal pogoje za zaposlene ter tiste, ki iščejo zaposlitev. Med pozitivnimi posledicami, ki bi jih imel takšen dohodek za družbo, je tudi izboljšanje položaja žensk. Vendar na tem mestu ne gre pričakovati, da bo že prejemanje takšnega dohodka samo po sebi odpravilo vse prepreke in težave, s katerimi se soočajo ženske. Prav tako dohodek UTD sam po sebi ne bo pripeljal do popolne enakosti med spoloma, vseeno pa lahko pričakujemo, da bo situacijo v vsakem primeru izboljšal. S tem, ko bi posameznik prejemal takšen dohodek, bi mu bilo olajšano tudi izobraževanje, pa naj gre za osnovno ali vseživljenjsko. Pozitivne vplive bi imel prejemek UTD tudi na področju ekologije, kjer je stanje alarmantno in so za to spremembe nujne.

Pri ideji, kot je vpeljava UTD, pa je nujno potreben tudi premislek o financiranju takšnega dohodka. Alternativni predlogi za financiranje so posebej pomembni tudi zato, ker večina skeptikov najlažje nasprotuje njegovi vpeljavi prav z argumentom, da bi bila le-ta predraga. Avtorji in raziskovalci so zato na tem mestu ponudili več različnih možnosti financiranja, vsem pa je skupno to, da gre za neko vrsto obdavčitve – bodisi za prenovo obstoječih davčnih sistemov ali za uvedbo davkov, kot jih še ne poznamo. Ne glede na način financiranja pa je zaključek vedno enak, s finančnega vidika je ideja vpeljave UTD izvedljiva.

Z odpravo revščine ter zmanjšanjem brezposelnosti pa bi se spremenil tudi odnos do plačanega dela. To dandanes pomeni skorajda že redko dobrino, po kateri hrepeni vsakdo, bodisi zaradi lastnega preživetja ali pa zaradi utrditve svojega socialnega statusa v družbi. Živimo namreč v družbi, ki delo slavi. Vendar ne katerokoli obliko dela, temveč le plačano delo. Od rojstva naprej nas učijo, da je spoštovanja vreden le tisi, ki se dokazuje z delom. Seveda s plačanim. Posamezniku delo tako postane glavni cilj v življenju, druge vrednote pa se čedalje bolj izgublajo. Poleg dela pa čedalje pomembnejša vrednota postaja tudi potrošnja. Ljudje si želijo delati, ker bi radi trošili. Hkrati pa družba, ki tako intenzivno slavi delo, ne ponuja zadostnega števila delovnih mest na trgu. To v posameznikih povzroča še dodaten strah in hkrati poveča njihovo produktivnost. Pripravljeni so sprejeti tudi delo, ki je slabo plačano in ne zagotavlja ugodnih delovnih pogojev. Takšno stanje pa je več kot idealno za elite, saj jim (plačano)

delo služi kot orodje nadzora nad posamezniki in družbo kot celoto. Elite se torej otepajo predlogov, kot je vpeljava UTD, saj bi to pomenilo spremembo stanja v družbi. S spremembo dojetja koncepta dela bi v družbi namreč prišlo tudi do drugih sprememb. Prišlo bi do ponovnega prevrednotenja vrednot, delavci bi dobili boljše pogoje za pogajanje na trgu delovne sile, to pa bi za delodajalce pomenilo izgubo moči ter višje stroške. S prevrednotenjem vprašanja, kaj je resnično pomembno v življenju, pa bi se bistveno zmanjšala tudi potrošnja.

Zato lahko kljub temu, da je razprava o UTD danes še kako pomembna – celo bolj kot je bila konec osemdesetih let – predvidevamo, da do njegove vpeljave ne bo prišlo. Čeprav se je družba znašla v globoki gospodarski krizi, katere posledice in trajanje so nedoločljivi, in čeprav se zdi v tem trenutku smotrno razmišljati o alternativah sodobnemu kapitalističnemu sistemu, ki je družbo pripeljal v brezizhoden položaj, je utopično pričakovati, da bodo elite podprle takšne spremembe. Njihov položaj je namreč kljub katastrofalnemu položaju družbe še vedno dober, zato želijo, da takšen ostane tudi naprej. Tako se zdi glavni razlog, da kljub temu, da bi vpeljava UTD rešila mnoge družbene, socialne in ekonomske probleme, do njega zaenkrat (pa tudi v bližnji prihodnosti) še ne bo prišlo, prav želja elit po ohranjanju statusa quo.

2 METODOLOŠKO-HIPOTETIČNI OKVIR

2.1 METODE DELA

V diplomskem delu so uporabljene naslednje metode raziskovanja: zbiranje virov, analiza in interpretacija sekundarnih virov, analiza internetnih virov, zgodovinska analiza, primerjalna analiza ter deskriptivna metoda. Med sekundarnimi viri so pomemben vir podatkov pomenile znanstvene monografije, eseji in članki. Ker zaenkrat v knjižnicah še vedno ni dostopnega veliko gradiva na temo UTD, je bil velik del sekundarnih virov najden na spletu. Zgodovinska analiza je bila uporabljena v delu, ki govori o zgodovinskem razvoju ideje UTD. V poglavju, kjer je UTD primerjan z ostalimi alternativami obstoječemu socialnemu sistemu, je bila uporabljena primerjalna analiza.

Diplomsko delo temelji na deskriptivni metodi.

2.2 HIPOTEZA

V času gospodarske krize, ko svet potrebuje novo pot, imamo še vedno občutek, da se ne spreminja nič. Kljub nekaterim alternativam, ki so jih predstavili elitam, se te odločajo reševati probleme v okviru kapitalističnih mehanizmov. Probleme torej poizkušajo reševati s sredstvi, ki so te probleme ustvarili. Iz tega lahko kaj hitro sklepamo, da elitam dejansko ni do sprememb, ne glede na to, kako nujne so za družbo. Zaradi takšnih reakcij elit sem si za raziskovanje in analiziranje v diplomskem delu postavila osnovno hipotezo, ki se glasi;

"Čeprav je ideja Univerzalnega temeljnega dohodka izvedljiva, nima podpore med politično elito, saj bi se z vpeljavo Univerzalnega temeljnega dohodka spremenila percepcija družbe med posamezniki."

Vpeljava Univerzalnega temeljnega dohodka se namreč zdi izredno dobra (in izvedljiva) alternativa obstoječemu sistemu oz. njegova dopolnitev. To potrjuje tudi vse večje število avtorjev, ki so naklonjeni tej ideji. Zato mora biti pravi razlog, da do vpeljave UTD še ni prišlo, interes elit, ki se zavedajo družbenih sprememb, ki bi jih za

sabo potegnila vpeljava takšnega dohodka. Ne gre zgolj za odpravo revščine, vesplošno izboljšanje socialnega položaja žensk, brezposelnih ... Skrbi jih predvsem spremenjen odnos do dela. To namreč trenutno uspešno izrabljajo kot orodje nadzora nad množicami.

2.3 STRUKTURA NALOGE

Po splošni predstavitvi ideje vpeljave Univerzalnega temeljnega dohodka v uvodnem delu sta v tretjem poglavju povzeti in razloženi dve definiciji tega dohodka. Prva je splošno sprejeta definicija, ki jo je podal Basic Income Earth Network, sledi pa še definicija vodilnega teoretika te ideje Philippea Van Parijsa.

V četrtem delu je predstavljena zgodovina ideje od njenih zametkov do oblike, kot jo poznamo danes. Predstavljeni so teoretski temelji vpeljave UTD ter delovanje organizacije Basic Income Earth Network, ki združuje njegove zagovornike po vsem svetu.

Peti del je sestavljen iz predstavitev alternativnih idej k ideji UTD ter primerjave med njimi. V šestem poglavju pa so predstavljeni možni načini financiranja prihodka UTD.

V sedmem delu so predstavljeni vplivi vpeljave UTD na socialno stanje v družbi, in sicer vpliv UTD na revščino in brezposelnost, na spol, na zelene ekologije in na izobraževanje.

V osmem delu so obravnavane spremembe, ki bi jih prinesla vpeljava UTD na koncept dela v družbi, ter odnos oziroma naklonjenost elit do takšnih sprememb. Predstavljena bo današnja družba dela oz. družba nematerialnega dela. Opisane bodo različne oblike dela ter njihova moralna vrednost v družbi. Prav tako bodo predstavljeni tudi izgovori, ki jih uporabljajo elite, kadar se jim predstavi ideje UTD, saj jih pogosto povezujejo z delom.

V zaključku so strnjeno predstavljeni sklepi, potrditev hipoteze, nadalje pa je navedena še literatura.

3 O IDEJI UNIVERZALNEGA TEMELJNEGA DOHODKA

3.1 DEFINICIJA IDEJE UNIVERZALNEGA TEMELJNEGA DOHODKA

Razprava o vpeljavi Univerzalnega temeljnega dohodka, ki je aktualna dandanes in bo obravnavana v diplomskem delu, se je začela razvijati v osemdesetih letih dvajsetega stoletja. Skozi razpravo so avtorji opredelili njegove osnovne značilnosti in pogoje, pod katerimi bi bil takšen dohodek izplačan.

Najbolj splošno sprejeto definicijo UTD podaja Basic Income Earth Network (BIEN), ki predstavlja povezavo med akademiki in aktivisti iz vsega sveta, ki se ukvarjajo z idejo vpeljave UTD. Opredeljujejo ga kot "Dohodek, ki je brezpogojno plačan vsem posameznikom na individualni ravni in ni pogojen z dohodkom ali delom prejemnika. Z drugimi besedami, gre za minimalni zagotovljeni dohodek, ki se razlikuje od obstoječih socialnih sistemov v Evropi po tem, da:

1. se izplačuje posamezniku in ne gospodinjstvu;
2. je neodvisen od katerihkoli drugih dohodkov;
3. ne zahteva preteklega ali sedanjega dela posameznika oziroma njegove pripravljenosti sprejeti delo, če mu je ponujeno". (Basic Income Earth Network) .

Zgoraj navedena definicija UTD je izpeljana iz definicije, ki jo je podal belgijski filozof in politični ekonomist Philippe Van Parijs, ki velja za vodilnega teoretika na področju ideje vpeljave UTD. Van Parijs pravi:

Pod univerzalnim temeljnim dohodkom razumem dohodek, ki ga država v enotni višini in v rednih presledkih izplačuje vsakemu odraslemu članu družbe. Ta dotacija se izplačuje in njena višina je določena ne glede na to, ali je oseba bogata ali revna, ali živi sama ali z drugimi, je pripravljena delati ali ne. V večini različic – v moji prav gotovo – ne bi bila namenjena le državljanom, temveč vsem osebam s stalnim prebivališčem (Van Parijs v Cohen in Cohen in Pribac 2004, 21).

Kot plačnika dohodka UTD se v definiciji navaja državo. Vendar pa je pomembno, da tega termina ne razumemo le kot suvereno državo ali sistem državnih institucij. Dohodek bi lahko izplačevala tudi kakšna druga pravno-politična celota (npr. Evropska unija), če bi bila vpeljava takšnega dohodka zastavljena na območju, ki presega meje države. Tako gre torej v primeru plačnika UTD bolj kot za suvereno državo za eno ali več institucij javne sfere, ki bi državljanom izplačevale takšen dohodek (Raventós 2007, 9).

Raventós razlaga (Raventós 2007, 9), da imenovanje prejemnika UTD kot člana družbe v definiciji ni naključno. Vodilni teoretiki in zagovorniki so namreč mnenja, da se pri izplačevanju UTD ne smemo omejiti le na državljanstvo, ampak predlagajo, da bi ga prejemal vsakdo s stalnim prebivališčem, se pravi ne le državljan, temveč, kot že rečeno, člani družbe.

Ker se v sodobni družbi kot delo dojema le plačano delo in ker so obstoječe oblike socialne pomoči odvisne od opravljanja ali pripravljenosti za opravljanje dela, je v definiciji še posebej izpostavljeno dejstvo, da prejemanje UTD ni odvisno od tega, ali prejemnik opravlja delo, ga je opravljal ali ga je pripravljen sprejeti, če mu je ponujeno (Raventós 2007, 9).

Univerzalnost dohodka je najlepše izražena v delu definicije, ki razlaga, da je dohodek izplačan ne glede na socialni status posameznika. Mnogim se na tem mestu zdi nepredstavljivo, da bi tudi bogatim, pri vsem njihovem premoženju, prav tako kot tistim, ki imajo malo ali nič, izplačali enak dohodek. A Raventós (Raventós 2007, 9-10) razlaga, da je na UTD potrebno gledati kot na volilno pravico. Tudi ta je namreč neodvisna od socialnega statusa posameznika, pogoj zanjo pa je le državljanstvo oziroma stalno prebivališče. Pogoj za volilno pravico je sicer polnoletnost, takšen pogoj pa se pogosto pojavlja tudi kot kriterij za prejemanje UTD. Mnogi avtorji namreč predlagajo, da bi se prejemek začel izplačevati ob polnoletnosti osebe ali da bi bil za mladoletne osebe nižji od tistega, ki ga prejemajo polnoletne osebe.

Izplačilo UTD je neodvisno tudi od bivanjske situacije posameznika. Mnogi drugi sistemi socialne pomoči ali njihove alternative višino dohodka pogojujejo tudi s tem, ali

oseba, ki prejema dohodek, živi sama, v veččlanskem gospodinjstvu ... (Raventós 2007, 10). Višina UTD pa se glede na dejstvo, ali gre za samsko osebo, ki živi sama, poročen par z ali brez otrok, ostarel par, itn. ne razlikuje.

Višina prejemka UTD ni v nobeni definiciji točno določena. Tudi v razpravah teoretiki navajajo različno visoke zneske. Zadosten razlog za to pa je najverjetneje že dejstvo, da se stopnja življenjskega minimuma po različnih državah razlikuje. Tu ni potrebna samo primerjava med tako imenovanim "razvitim" in "nerazvitim" svetom. Dovolj je že, da na primer med seboj primerjamo države članice Evropske unije.

Nekateri avtorji, med njimi tudi Van Parijs, celo predlagajo, da prejemek UTD ob njegovi vpeljavi ne bi znašal dovolj za pokritje osnovnih življenjskih stroškov, pa čeprav bi s tem izgubil marsikatero lastnost, ki mu daje prednost pred ostalimi alternativnimi idejami. Takšen predlog gre najverjetneje pripisati dejstvu, da se zagovorniki zavedajo revolucionarnosti vpeljave takšnega dohodka in zato menijo, da bi bila njegova vpeljava lažja, če bi se na samem začetku izplačeval nižji znesek. Kljub predlogom, kot je ta, pa avtorji stremijo k temu, da bi višina UTD zadostovala za zagotovitev eksistenčnega minimuma posameznika.

Kljub svoji univerzalnosti in dejstvu, da ideja UTD zagovarja prav to, da bi bil dohodek izplačan vsakomur, tudi tu pride do izjeme. Navaja jo Van Parijs v svojem delu *Basic income: A simple and powerful idea for the 21st century*. In sicer gre v tem primeru za zapornike. Avtor takšno izjemo opravičuje z dejstvom, da je strošek, ki ga zapornik mesečno pomeni za državo, višji od mesečnega prejemka UTD (Van Parijs 2000, 5). Zato v nadaljevanju predlaga, da se posamezniku med prestajanjem kazni prejetje UTD zamrzne, do izplačila pa je zopet upravičen po odsluženi zaporni kazni.

Predlog, ki je tako revolucionaren, kot je ideja mesečnega prejemka za vse, bi v družbo prinesel mnoge spremembe. Obsega teh sprememb se zavedajo tako zagovorniki kot nasprotniki takšen vpeljave in zato jo prvi tako goreče zagovarjajo ter se jo trudijo uvrstiti na politični dnevni red, drugi pa se jo trudijo ovreči z bolj ali manj verodostojnimi argumenti. Ena od sprememb, ki bi jo prinesla vpeljava prejemka, kot je UTD, je prav gotovo večja svoboda posameznika. Treba pa je poudariti, da dejanska

svoboda posameznika ni le posledica vpeljave, ampak je njen cilj. Napovedi svobode, kot razlaga Offe, v družbi pogosto zbuja strah. In kljub temu, da je ta strah strasten in pretiran, še ni nujno paranoičen. Še več, pogosto je celo utemeljen (Offe v Cohen in Pribac 2004, 112). Nadalje avtor navaja štiri strahove, ki se pojavljajo v različnih delih družbe zaradi možnosti vpeljave UTD. In sicer pravi, da gre za strah delodajalcev, strah delavcev, strah pred nestabilnostjo in strah individualnih in korporacijskih akterjev. Delodajalce je strah tega, da bodo z vpeljavo dohodka, kot je UTD, izgubili nadzor nad delavci, saj njihovo preživetje ne bi bilo več odvisno od dela. Tako bi težje našli delovno silo za "slabša" dela, skrbi pa jih tudi boljša pogajalska moč, ki bi si jo pridobili delavci. Slednje pa je strah tega, da bi vpeljava UTD prinesla visoko stopnjo obdavčitve in da se bodo tako njihovi prejemki dejansko znižali. Zaradi nedorečenosti o financiranju in višini UTD se pojavlja strah pred nestabilnostjo, saj ni določeno, ali bo višina UTD odvisna od političnih odločitev in fiskalnih omejitev. Pri individualnih in korporacijskih akterjih pa je poglobljen strah ta, da "bo družbena ureditev zapadla v moralno razsulo, če je ne bodo več oblikovale "produktivistične" predpostavke, da je delo (naj bo to zaposlitev ali samozaposlitev, v vsakem primeru pa tržno nagrajeno delo) "normalno stanje", brezplačna kosila pa "anomalija," in da je zahtevati "nekaj za nič" sprevrženo." (Offe v Cohen in Pribac 2004, 12).

Zaradi takšnih in drugačnih strahov, ki se pojavljajo v družbi, kadar teče razprava o vpeljavi UTD, si moramo, kot izpostavi Solow, zastaviti dve vprašanji. Ali je UTD v družbi zaželen in ali je njegova vpeljava sploh izvedljiva (Solow v Cohen in Pribac 2004, 11).

Ideja o vpeljavi UTD je torej univerzalna ideja o mesečnem prejemku, ki bi ga prejemal vsakdo. Prejemek ne bi bil pogojen s socialnim statusom posameznika, njegovimi drugimi dohodki, niti z delom, ki ga je, ki ga ali ki naj bi ga opravljal. Zaradi revolucionarnosti ideje pa se med posamezniki porajajo strahovi, ki jih bo potrebno razbliniti s poglobljeno debato in trdnimi argumenti. Zdi se, da bo najtežje prepričati individualne in korporacijske akterje, katerih strahovi so najgloblji. Vendar tu ne gre le za strah, da družba ne bi bila več v tako imenovanem "normalnem" stanju, temveč gre bolj, če ne predvsem, za strah pred izgubo moči.

4 ZGODOVINA IDEJE

4.1 OD ZAMETKOV IDEJE DO IDEJE, KOT JO POZNAMO DANES

O prvih predlogih o dohodku, ki bi ga prejeli vsi, so avtorji prvič začeli pisati v šestnajstem stoletju. Čeprav je ideja o takšnem dohodku doživela mnogo sprememb, lahko predpostavljamo, da so vsi ti predlogi pripeljali do ideje UTD, ki je aktualna danes.

Kot navaja Raventós (Raventós 2007, 14), je prvi avtor, ki je pisal o dohodku, ki bi se izplačeval vsem in ki je bil nekakšen približek današnjemu UTD, Thomas More v svojem delu Utopija iz leta 1516. Predlog, bolj podoben sedanjemu, je kasneje razvijal Thomas Paine v svojem delu "Agrarian Justice", ki ga predstavi leta 1797. V njem predlaga: "Vsaki osebi, naj se, ko dopolni 21 let, izplača znesek v višini 15£, kot kompenzacija za izgubo njegove oziroma njene naravne dediščine, do katere je prišlo z vpeljavo zemljiškega lastništva. Izplača naj se tudi vsota 10£ letno vsem, ki so dopolnili 50 let oziroma takrat, ko bodo dopolnili 50 let." (Pain v Van Parijs 1992, 12). Pravi tudi, da naj bo vsota izplačana vsakomur, ne glede na to, ali je reven ali bogat. To pa zato, ker gre za izplačilo naravne dediščine posameznika, neodvisne od lastnine, ki jo je posameznik ustvaril ali podedoval (Pain v Van Parijs 1992, 12). Zaradi dejstva, da Pain posebej poudari, da mora biti znesek izplačan vsakomur ne glede na socialni status, njegov predlog pomeni predhodnika današnjemu predlogu UTD. Leta 1848 Joseph Carte v svojem knjižnem delu "Rešitev socialnega problema" govori o nekakšni ozemeljski dividendi, ki naj bi pripadala vsem državljanom, saj so vsi lastniki ozemlja svoje države. Van Parijs "Rešitev socialnega problema" omenja kot prvo knjižno delo, v katerem je omenjen zametek ideje UTD (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 22). Že leto kasneje John Stuart Mill v delu "Načela politične ekonomije" predstavi predlog, da se vsakemu članu skupnosti, ki je dela zmožen ali ne, dodeli nek finančni minimum za preživetje (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 22). Ideja o plačilu za vse se zopet pojavi po prvi svetovni vojni, ko Bertrand Russell predstavi idejo o nekakšni združitvi socializma in anarhizma. V svojem delu "Roads to Freedom: Socialism, Anarchism and Syndicalism" pravi, da bi morali vsakomur, ne glede na to, ali dela ali ne, zagotoviti

znesek, ki bi zadoščal za najnujnejše. Tistim, ki bi bili pripravljene sprejeti delo, ki ga družba opredeli kot koristno, pa bi izplačali višji znesek (Raventós 2007, 15). Dve leti za njim, 1920, Denis Milner objavi delo "Higher Production by a Bonus of National Output: A proposal for a Minimum Income for all Varying with National productivity", v katerem prav tako predlaga minimalni dohodek za vse (Van Parijs, 1992, 6). Med sodobnimi ekonomisti, ki so pisali o nekakšnem predhodniku sodobnega UTD, avtorja Van Parijs in Raventós navajata Nobelovega nagrajenca Jamesa Meadea ter Nobelovega nagrajenca Jamesa Tobina. Slednji je leta 1965 predlagal zagotovljeni minimalni dohodek, ki je predstavljal izboljšavo tedanjih programov socialne države (Raventós 2007, 15). Leta 1967 je objavil prvi strokovni članek na to temo, do leta 1972 pa mu je uspelo prepričati ameriškega predsedniškega kandidata Georgea McGoverna, da je v svoji predsedniški kampanji predstavil idejo "ljudske dotacije", ki je nekakšna različica ideje UTD (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 20). Skozi dvajseto stoletje se ideja UTD sicer pojavlja pod različnimi imeni, kot na primer državni bon, nacionalna dividenda, družbena dividenda, državljanska plača, državljanski dohodek, univerzalni dohodek, temeljni dohodek (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 22) ... Kljub različnim poimenovanjem in razlikam, ki se pojavljajo med predlogi, je vsem skupno, da gre za idejo o nekem dohodku, ki bi se izplačeval vsem za zagotovitev njihovega eksistenčnega minimuma.

Resnejše razprave o ideji UTD, kot jo obravnavamo danes, pa so se razvile v osemdesetih letih prejšnjega stoletja, in sicer najprej na Nizozemskem in Danskem (Van Parijs 2004). Kot vzrok, da je do resnejše razprave prišlo ravno takrat, Van Parijs navaja dva razloga, in sicer dejstvo, da takrat ni bilo mogoče več trditi, da si lahko večina gospodinjstev zagotovi preživetje s plačo ali socialno podporo. Kot drugi razlog navaja dejstvo, da je po padcu socializma (oziroma komunizma) v večini držav, ki so ga vpeljale, levica izgubila vodilno idejo, h kateri bi lahko stremela. Nastala je praznina, ki jo je bilo treba zapolniti. V neki točki idejo UTD celo imenuje za "kapitalistično pot v komunizem" (Van Parijs 1992, 6-7). V intervjuju za tednik Mladina je povedal:

Takrat, na začetku osemdesetih, smo ljudje na levisi spoznali, da socializem ni prava alternativa kapitalizmu. In da moramo poiskati radikalno alternativo kapitalizmu, sistemu, ki proizvaja velike neenakosti, alternativo, ki ne bo temeljila

na družbeni lastnini proizvodnih sredstev. Ali torej obstaja radikalna alternativa, tako kapitalizmu kot umirajočemu socializmu? Prvi članek, ki sem ga napisal na to temo, je nosil naslov Kapitalistična pot v komunizem. Torej, kako izkoristiti moč kapitalizma, da bi dosegli več svobode in utopične cilje predmarksističnega socializma? (Mladina, 2007, št. 21, 39)

Vse od osemdesetih let velja avtor Philippe Van Parijs za vodilnega teoretika na področju ideje vpeljave UTD.

4.2 DEJANSKA SVOBODA ZA VSE

V svojem delu "Real freedom for all" je avtor Philippe Van Parijs postavil teoretske temelje za resnejšo razpravo na področju UTD, kot jo poznamo danes. V delu razvija teorijo pravičnosti, ki povzema levo, libertarno idejo o svobodi. Tako opozarja, da se moramo, kadar je govora o svobodi, zavedati, da ima le-ta dve obliki – formalno in dejansko. Kriterija za doseganje formalne svobode sta uveljavljeni sistem pravic za posameznike ter dejstvo, da je vsakdo lastnik samega sebe. Ko pa je govora o dejanski svobodi, je potrebno upoštevati še dodatni kriterij, in sicer, da ima posameznik znotraj struktur družbe možnost, da lahko počne, kar bi si potencialno zaželel. Poseben poudarek je na možnosti, saj ni nujno, da si bo posameznik to dejansko želel, vendar pa mu je treba omogočiti, kar si želi (Raventós 2007, 38). Če želimo zadovoljiti kriterije za doseganje dejanske svobode, pa je znotraj družbe potrebno vzpostaviti določene sisteme in institucije. Za zadovoljitev pravic posameznika potrebujemo trdno strukturo lastninskih pravic in osebnih svoboščin. Za dosego lastništva nad samim sabo je potrebna avtonomija. Za zadovoljitev tretjega kriterija, početi, kar bi si morda zaželeli, pa Van Parij predlaga UTD (Raventós 2007, 38-40). Nadalje Raventós razlaga, da je vpeljava UTD možen način, kako prerazdeliti dejansko svobodo tako, da bi jo lahko uživali tudi tisti, ki so bili nepravilno prikrajšani do možnosti sprejeti plačano delo (Raventós 2007, 44).

V svojem delu Van Parijs tako poudarja, da moramo stremeti k dejanski svobodi in ne le k formalni, ki jo uživamo danes. UTD predstavi kot način za doseganje te dejanske svobode, saj bi le tak mesečni prejemek posamezniku omogočal, da bi lahko počel, kar

bi si potencialno zaželel.

4.3 BASIC INCOME EARTH NETWORK

Vse od leta 1983 so podporniki ideje UTD združeni v organizaciji Basic Income Earth Network. Do leta 2004 se je imenovala Basic Income European Network in je delovala na področju Evrope, a se je zaradi vse večjega zanimanja za idejo vpeljave UTD tudi drugod po svetu preimenovala v sedanje ime.

Leta 1983 so začeli raziskovalci Paul-Marie Boulanger, Philippe Defeyt and Philippe Van Parijs skupaj pripravljati strokovno delo z naslovom "L'allocation universelle (Temeljni dohodek)". Za svoje delo so prejeli nagrado, s katero so nato isto leto, 1986, financirali prvi kongres podpornikov ideje UTD, ki ga danes poznamo kot prvo mednarodno konferenco o ideji UTD. Zaradi lažjega sodelovanja in povezovanja med podporniki ideje so na kongresu ustanovili Basic Income European Network (BIEN). Ta pod svojim okriljem povezuje vse podpornike ideje, od raziskovalcev, akademikov, aktivistov in drugih. Od prvega kongresa, ki so ga izvedli leta 1986 v Belgiji, je bilo v sklopu BIEN organiziranih še enajst kongresov. Zadnji je bil leta 2008 v Dublinu (Basic Income Earth Network).

Vse od svojega nastanka igra organizacija pomembno vlogo pri razširjanju ideje UTD. Preko kongresov in publikacij informira o ideji UTD, povezuje podpornike in pomaga pri pridobivanju novih podpornikov po vsem svetu.

5 UNIVERZALNI TEMELJNI DOHODEK V PRIMERJAVI Z DRUGIMI ALTERNATIVNIMI IDEJAMI

Poleg ideje o vpeljavi UTD se pojavljajo tudi druge alternative obstoječemu socialnemu sistemu. Treba je poudariti, da ne gre le za alternative, ampak tudi, kakor v primeru UTD, za dopolnitve obstoječega socialnega sistema. Ob natančnejšem pregledu se zdijo nekatere bolj smiselne kot druge. Nekatere od njih so laže izvedljive, druge se zdijo že skoraj utopične. Ob primerjavi z vpeljavo UTD pa se slednja možnost vedno izkaže za v več pogledih boljše idejo, naj bo to zaradi njegove univerzalnosti, dejstva, da se izplačuje mesečno, ali kakšne druge lastnosti. Prednost UTD pred drugimi idejami in alternativami je tudi ta, da ne gre za neko novo obliko socialne pomoči, ampak za popolnoma nov koncept prejemanja dohodka s strani države. Kot pravi Raventós: "Temeljnega dohodka se ne sme zamenjevati s kakršnimkoli začasnim izplačilom za nadomestilo brezposelnosti, ali izplačilom, ki ga oseba prejema s strani države le v obdobju, dokler ne najde plačanega dela, nakar se to izplačilo ukine." (Raventós 2007, 11)

5.1 NEGATIVNA DOHODNINA

Ideja predloga negativne dohodnine je, da želi vsakemu državljanu zagotoviti nekakšen dohodek v obliki vračljivega davčnega odbitka. Od osebne davčne obveznosti članov gospodinjstva bi v tem primeru odšteli vsoto njihovih dohodkov. V primeru, da je razlika negativna, bi bili primorani plačati davek, če pa bi bila razlika pozitivna, bi gospodinjstvu država izplačala določen znesek (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 24-25). Ideja negativne dohodnine ima tri zaželene učinke. In sicer mora sistem zagotavljati spodoben dohodek za tiste, ki so brez drugih dohodkov. Drugi je ta, da sistem ne sme izplačevati nobenega dohodka premožnim. Tretji pozitivni učinek pa je ta, da mejna davčna stopnja na nizke zaslužke ne sme biti tako visoka, da bi demotivirala delavce (Solow v Cohen in Pribac 2004, 13). Glede na te tri željene učinke pa se, kot nadalje razlaga avtor, pojavi osnovni problem tega predloga, in sicer dejstvo, da so ti trije učinki aritmetično nezdržljivi (Solow v Cohen in Pribac 2004, 13). Po mnenju Van Parijsa ima ideja vpeljave UTD pred predlogom negativne dohodnine vsaj

tri prednosti. In sicer je znesek UTD izplačan mesečno, medtem ko bi država znesek negativne dohodnine izplačevala ob koncu leta. Takšno izplačevanje se izkaže za neugodno v primeru, da se gospodinjstvo v finančni krizi znajde že med letom (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 25). Prednost je tudi ta, da se negativna dohodnina izplačuje gospodinjstvu, medtem pa je znesek UTD izplačan posamezniku, kar mu omogoča popolno avtonomijo pri odločanju o tem, kako bo znesek porabil, medtem ko bi bilo odločanje v gospodinjstvu najverjetneje prepuščeno le enemu izmed članov (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 25). Tretja prednost predloga UTD pa je učinkovitost pri odpravljanju brezposelnosti. Enako kot obstoječi sistemi socialne pomoči je tudi negativna dohodnina odvisna od dovolj nizkega dohodka gospodinjstva ali posameznika. Prejemanje UTD pa je od tega neodvisno (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 25). Tako lahko predpostavimo, da bi se z uvedbo negativne dohodnine dogajale podobne anomalije kot sedaj, ko gospodinjstva le za malenkost presežejo dohodkovno mejo za prejemanje socialne pomoči. Enako bi bila lahko razlika v primeru negativne dohodnine le minimalno pozitivna in gospodinjstvo bi bilo primorano plačati davek. Zavedati se je treba dejstva, da minimalno pozitivna razlika za gospodinjstvo dejansko še ne bi zagotovila preživetja. Brezposelni člani gospodinjstva bi tako lahko zavrnili ponujeno zaposlitev, saj bi se bali da bodo presegli mejo za vračilo davka. Še naprej pa bi se krepila siva ekonomija, saj jim delo na črno ne bi ogrožalo prejemanja negativne dohodnine.

Predlog negativne dohodnine med različnimi teoretiki dosega visoko stopnjo odobravanja, predvsem pri tistih, ki ne morejo sprejeti dejstva, da bi lahko nekdo v zameno za nič prejemal dohodek, kot bi se lahko zgodilo ob vpeljavi UTD. Vendar pa ob primerjavi obeh predlogov ugotovimo, da ima vpeljava UTD več pozitivnih posledic, tako za družbo kot za posameznika.

5.2 PREDLOG DELNIŠKE DRUŽBE

Kot razlagata vodilna teoretika tega predloga, Bruce Ackerman in Ann Alstott, bi ob polnoletnosti vsakdo prejel Delnico (določeno vsoto denarja), ki naj bi mu pomagala "zakorakati v odraslo življenje". Predlagani znesek v ZDA bi znašal 80.000\$, v Veliki Britaniji pa je govora o znesku 10.000£ (Raventós 2007, 150). Kako bi posameznik

porabil Delnico, bi bilo odvisno izključno od njega. Lahko bi jo hranil kot naložbo v prihodnost, ali pa bi jo zapravil v enem dnevu (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 26). Popolna avtonomija pri porabi prejemka je skupna značilnost predlogov Delnice in UTD. Vendar pa je prednost slednjega v tem, da je izplačan v manjših zneskih. V svoji mladostni naivnosti bi posameznik namreč lahko nespametno zapravil svojo delnico, kar bi kasneje obžaloval. UTD pa prinaša neko finančno stabilnost, saj bi bilo posamezniku navkljub morebitnemu nespametnemu zapravljanju zagotovljeno, da bo naslednji mesec prejel novo izplačilo (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 27). Pomanjkljivost Delnice v primerjavi s predlogom UTD je tudi v njenem financiranju. Kot so predlagali, bi se Delnica financirala iz dvo odstotnega davka na premoženje, ki bi ga sčasoma nadomestili s pavšalnim davkom na premoženje v višini 80.000\$. To pomeni, da bi si vsakdo pravzaprav sam financiral svojo Delnico. Dejansko bi posameznik tako prejel le obresti prejemka Delnice, ki naj bi znašale okoli 2.000\$ letno, kar še zdaleč ni dovolj za pokritje minimalnih eksistenčnih stroškov. Družba, kjer je vsakomur zagotovljeno izpolnjevanje osnovnih življenjskih potreb, pa je eden osnovnih ciljev UTD (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 27).

Zaradi nevarnosti nespametne porabe Delnice in dejstva, da bi prejemek posameznika z uvedbo pavšalnega davka na premoženje padel pod nivo eksistenčnega minimuma, se prejemek UTD tudi v primerjavi s tem predlogom kaže kot bolj učinkovit.

5.3 DRUGI ČEK

Gre za predlog, ki je v devetdesetih letih užival veliko podporo v Franciji. Tako kot drugod po zahodnih družbah je tudi v Franciji med vodilnimi ekonomisti veljalo prepričanje, da je brezposelnost mogoče odpraviti z dobro gospodarsko rastjo. Goy Aznar kot vodilni zagovornik ideje drugega čeka in njegovi somišljeniki pa so temu nasprotovali. Kot alternativo so predstavili idejo, da bi delovni čas zmanjšali za 50 %. Tako bi namreč pridobili dvojno število delovnih mest, saj bi morali za preostalo število ur zaposliti nove delavce. Tu se takoj postavi vprašanje, kdo bo pokrila razliko, ki bo nastala pri plačah delavcev zaradi zmanjšanja števila ur. Če bi jim namreč izplačali plače samo za opravljeno število ur (se pravi 50 % manj ur), to ne bi zadostovalo za njihovo preživetje. Zagovorniki odgovarjajo, da bi razliko krila država (Raventós 2007,

140-141). Na vprašanje, ki se postavlja kot naslednje, in sicer, od kje bi država dobila denar, pa Aznar odgovarja (Aznar v Raventós 2007, 141-142), da bi država privarčevala pri socialnih podporah, saj bi se zmanjšalo število njenih prejemnikov, ki bi tako dobili zaposlitev. Ti bivši prejemniki socialne pomoči bi bili potem kot zaposleni primorani plačevati davke in država bi pridobila dodatna finančna sredstva. Zaradi zaposlitve bi bivši nezaposleni tudi trošili več denarja, kar bi preko davkov še dodatno povečalo prihodke države.

Pomanjkljivost ideje drugega čeka je dejstvo, da se izplača samo zaposlenim delavcem, medtem ko UTD zaradi njegove univerzalnosti prejema vsakdo (Raventós 2007, 142). Ideja UTD je tako zaradi dejstva, da ne daje prednosti plačanemu delu, ampak se prejemek izplača vsem, boljša od ideje drugega čeka.

5.4 DAVČNI KREDIT

Predlog davčnega kredita je dodatek, ki ga s strani države prejmejo zaposleni z minimalno plačo. Njegova višina je odvisna od višine njihove osnovne plače. Čeprav je enako kot UTD tudi davčni kredit izplačan s strani države, je njegova slabost ta, da je namenjen le tistim, ki že imajo zaposlitev – sicer res pomaga tistim s slabo plačanimi službami, vendar popolnoma prezre tiste, ki zaposlitve nimajo. Tako ne spreminja obstoječega stanja v družbi, kjer se promovira delo. Zato je tudi v tem primeru boljša alternativa od dela prejemnika neodvisen UTD (Raventós 2007, 145).

5.5 PLAČILO GOSPODINJSTVU

Jedro ideje plačila gospodinjstvu je dejstvo, da so življenjski stroški posameznika v enočlanskem gospodinjstvu večji kot v dvo- ali veččlanskem. Država bi tako prejemek pomoči, ki ga izplača gospodinjstvu, razdelila na dva dela. Prvi del prejemka bi bil izplačan na gospodinjstvo, drugi del pa glede na število oseb v tem gospodinjstvu. Se pravi, da manj oseb kot živi v gospodinjstvu, višji bi bil drugi del prispevka in s tem posledično tudi celotno plačilo gospodinjstvu (Raventós 2007, 145-146).

Plačilo gospodinjstvu sicer ni pogojeno z delom, zaradi česar se zdi boljši od že

omenjenih predlogov. Vendar pa je plačan na gospodinjstvo in ne posamezniku. Tako slednji izgubi avtonomijo pri odločanju glede tega, kako se bo dohodek porazdelil. Možnost posameznika, da se sam odloči, kako bo porabil prejemek, pa je pomemben del ideje UTD, ki se zato zdi boljša v primerjavi s predlogom plačila gospodinjstvu.

5.6 DELNI TEMELJNI DOHODEK

Ta predlog je skorajda enak ideji UTD. Kot razlaga Raventós (Raventós 2007, 146), se od nje razlikuje le v tem, da izplačan prejemek ni dovolj visok, da bi pokrival osnovne življenjske potrebe posameznika. Vendar pa ravno zaradi tega izgubi mnoge pozitivne lastnosti, ki jih ima UTD. S prejetjem delnega temeljnega dohodka posameznik še ne bi mogel prekiniti z delom zaradi slabih delovnih pogojev oziroma kakršnega koli drugega razloga. Pogajalska pozicija zaposlenih se ne bi izboljšala, saj bi se delodajalci zavedali, da kljub prejemku delavci za preživetje še vedno potrebujejo zaposlitev. Delni temeljni dohodek tudi ne bi bistveno spremenil položaja žensk, saj jim ne bi omogočal neodvisnosti. Manjša bi bila tudi možnost, da bi privedel do večjih premikov v družbi glede razumevanja dela.

Od naštetih alternativ in predlogov je UTD najbližje prav delni TD. Vendar pa nanj ne smemo gledati kot na končni cilj, njegovo uvedbo lahko sprejmemo le kot pot do uvedbe UTD (Van Parijs v Cohen in Pribac 2004, 23). Avtor predpostavlja, da bi zaradi nižjega prejemka in posledično nižjih stroškov vpeljave družba takšno idejo lažje sprejela. Več interesa bi bilo najverjetneje tudi s strani ekonomskih in političnih elit, saj takšen prejemek ne bi bistveno omajal njihove moči.

Predstavljenim alternativam je potrebno priznati njihove dobre lastnosti in izboljšave, ki bi jih doprinesle v obstoječi socialni sistem. Vendar pa je njihova poglobljena slabost, da v večini primerov še vedno dajejo prednost plačanemu delu. Tako jih lahko razumemo le kot sredstvo za blažitev nemogočih socialnih razmer in problemov, s katerimi se vsak dan sooča vse več ljudi. Ne moremo pa predpostavljati, da bi z njihovo uvedbo lahko prišlo do večjih družbenih sprememb. Po drugi strani bi UTD s tem, ko bi najprej izboljšal eksistenčne pogoje prejemnikov, odprl možnosti za ponoven premislek o družbi, v kateri živimo, in bi tako bil sposoben spodbuditi družbene spremembe, ki so

potrebne v kapitalistični družbi na robu propada.

6 FINANCIRANJE

Glede financiranja prejemka UTD avtorji nimajo skupnega predloga. Pojavlja se več alternativ, ki v večini primerov pomenijo neko vrsto obdavčitve. Tako predlagajo na primer, da bi se prejemek financiral iz davka na dohodek, davka na potrošnjo, zelenih davkov ipd. Avtor Myron F. Frankman predlaga celo, da bi UTD financirali z obdavčitvijo 10 % najbogatejših ljudi. S takšnim davkom bi namreč lahko po njegovih izračunih šestim milijardam ljudi izplačevali UTD v višini 1000\$ na leto (Frankman 2004, 1). Vendar letni prejemek 1000\$ v zahodnem svetu nikakor ne zagotavlja eksistenčnega minimuma, zato bi šlo v tem primeru za delni temeljni dohodek. Po drugi strani bi takšna vsota v državah, kjer prebivalci dnevno preživijo z manj kot petimi dolarji, dejansko lahko pripeljala do stanja, da marsikdo ne bi hotel več opravljati dela, kar pa zagotovo ni cilj UTD.

6.1 DAVEK NA DOHODEK

Kot eno izmed možnosti financiranja Philippe Van Parijs predlaga davek na dohodek. Zaradi dejstva, da bi ljudje prejeli UTD, bi lahko davek na dohodek zvišali, brez da bi s tem ogrozili njihov socialni položaj. Temu načinu financiranja pa nasprotujeta Madrigal in Perez, ki razlagata, da davek na dohodek zaradi stanja na trgu delovne sile izgublja svoj pomen. V preteklosti, ko je imel vsakdo možnosti za polno zaposlitev in so veljali minimalni standardi kakovosti zaposlitve, se je zdelo primerno, da so delavci v obliki davka na dohodek "vračali" državi za pogoje dela, ki jim jih je zagotavljala. A v 80. in 90. letih je prišlo do pomanjkanja delovnih mest, v zadnjem desetletju pa se soočamo s pomanjkanjem kakovostnih zaposlitev za vse. Delavci izgubljajo svoje pravice, pogoji dela so slabi, za opravljene nadure ne prejema plačil, ... Posameznik v danih razmerah ne more več predpostavljati, da bo imel vse svoje življenje zaposlitev za polni delovni čas. Vedno pogosteje imajo posamezniki med zaposlitvami krajša ali daljša obdobja brezposelnosti. Ta je lahko prostovoljna ali ne, v vsakem primeru pa pomeni izgubo dohodka. Tako razlagata, da dandanes davek na dohodek, kot ga poznamo, ni več najprimernejša oblika obdavčitve. Menita, da bi ga bilo treba posodobiti in ga predstaviti kot davek na kvaliteto zaposlitve. Zaposleni, katerih

delovna mesta bi lahko šteli med kakovostne (visoka plača, redno plačilo, dobri delovni pogoji ...), bi tako plačevali višji davek od tistih, ki bi opravljali dela s slabimi delovnimi pogoji in nižjimi plačami. Vendar kakovost ni kvantitativen element, zato bi težko postavili kriterije, s katerimi bi merili kakovost zaposlitve in s tem višino davka (Madrigal in Perez 2008, 3-5). Zato predlagata, da bi namesto z davkom na dohodek UTD financirali iz davka na dobiček.

Dejstvo, da je stanje na trgu delovne sile danes bistveno slabše kot pred desetletji, kar sta izpostavila Madrigal in Perez, ni edini argument proti predlogu, da bi se UTD financiral iz davka na dohodek. Potrebno se je zavedati, da bi vpeljava UTD, kot je bilo že omenjeno, pripeljala tudi do večjih sprememb v družbi glede koncepta dela. Zmanjšanje števila polno zaposlenih in povečanje števila zaposlenih za polovični delovni čas, ki bi zaradi manjšega števila opravljenih ur prejemale nižje dohodke, bi lahko pripeljalo do tega, da davek na dohodek ne bi več zadostoval za izplačilo UTD.

6.2 DAVEK NA POTROŠNJO

Namesto davka na dohodek avtorja Madrigal in Perez predlagata davek na potrošnjo. Ta se jima zdi primernejši zaradi dejstva, da smo potrošniki vsi. Ni potrebno, da smo del masovne potrošnje, ki smo ji priča danes, dovolj je, da trošimo za osnovne življenjske potrebe. Tako razlagata, da bi z davkom na potrošnjo k financiranju dejansko prispevali prav vsi in ne le tisti, ki prejemajo dohodek od zaposlitve. Predpostavita, da tisti z višjim dohodkom trošijo več kot tisti z nižjim in tako bi v primeru davka na potrošnjo bogatejši dejansko plačevali višji davek (Madrigal in Perez 2008, 5-6).

6.3 ZELENİ DAVKI

Vse večja industrializacija in posledično vse večje industrijsko onesnaževanje je v naravi povzročilo nepopravljivo škodo. Če bomo stanje hoteli vsaj izboljšati, bo potrebno uvesti višjo obdavčitev na onesnaževanje, poleg tega pa tudi spremeniti odnos ljudi do planeta. Nekateri tako imenovani zeleni davki so sicer že v veljavi, vendar so, kot poudarjajo okoljevarstveniki, prenizki in nezadostni. Spet je tu v ospredju interes velikih igralcev, ki se izmikajo plačevanju velikih zneskov zaradi onesnaževanja in s

plačevanjem teh nizkih davkov ustvarjajo iluzijo, da jim ni vseeno za planet. Nekateri avtorji tako predlagajo, da bi lahko v primeru višjih zelenih davkov UTD financirali tudi iz tega naslova.

Van Parijs in Genet tako predlagata, da bi na področju Evropske unije vpeljali davek na energijo (Raventos 2004, 156). Gianluca Busilacchi v tekstu "Two Problems, One Solution: The Earth Basic Income" razlaga, da to ni dovolj in da bi bilo potrebno uvesti davek na onesnaževanje nasploh (Busilacchi 2008, 2). Kot obliko zelenega davka Pain predstavi tudi davek na zemljišče ter davek na naravne vire (Van Parijs 2000, 4). V ZDA bi morali, kot razlaga Barry, davek na nafto dvigniti na evropsko raven, saj bi s tem pridobili velike količine finančnih sredstev za financiranje UTD (Barry v Cohen in Pribac 2004, 68).

Možnih načinov financiranja UTD je tako več. Ni nam potrebno iskati najboljšega skupnega predloga, saj se lahko najprimernejša oblika financiranja UTD med državami ali pravno političnimi celotami razlikuje. A kot pravi Brian Barry (Barry v Cohen in Pribac 2004, 68) v svojem tekstu "UTD in delovna etika", bo težje kot zbrati denar za vpeljavo UTD ustvariti politično motivacijo za njegovo zbiranje.

7 VPLIV NA DRUŽBO

7.1 REVŠČINA

7.1.1 SITUACIJA

Sodobna družba se čedalje bolj sooča z vse večjim številom revnih. Kljub veliki proizvodnji, višji izobraženosti, velikim dobičkom multinacionalk ... so življenjske razmere za povprečnega državljana vedno slabše. Do takšne situacije so pripeljali predvsem apetiti bogate manjšine, ki hoče svoje prihodke oziroma dobiček še povečati. Tako podjetja svoje proizvodne obrate selijo v države s cenejšo delovno silo, ki je ne le pripravljena delati za manj denarja, temveč tudi v bistveno slabših pogojih. V porastu je tudi industrializacija in tako cenejši ter hitrejši stroji opravljajo dela, ki so jih prej opravljali ljudje. Delovna mesta, ki tako še ostanejo na voljo, so pogosto slabo plačana in se opravljajo v slabih delovnih pogojih. Vse to je pripeljalo do situacije, v kateri je velika večina premoženja, sredstev in kapitala v rokah peščice, medtem ko se vedno več prebivalstva sooča z revščino. Kljub alarmantnemu položaju se v družbi še ni pojavila alternativa, ki bi takšno stanje izboljšala. Vendar pa stvar ni v tem, da takšne alternative sodobni družbi ne bi bilo, gre predvsem za dejstvo, da spremembe, ki bi jih prinesla, ne bi bile po volji elitam, ki imajo v obstoječih pogojih v rokah moč, ki je ne nameravajo izgubiti.

Od konca druge svetovne vojne do sedemdesetih let dvajsetega stoletja so bile razmere za povprečnega delavca s stalno zaposlitvijo zelo dobre. Zaposlitev je bila načeloma dostopna vsakomur, ki je bil pripravljen delati, prejemki pa so zadostovali ne le za preživetje, ampak za spodobno življenje. Ni bilo konstantnega strahu pred izgubo dela in tudi delovni pogoji so bili po večini povsem primerni. V družbi je bil vzpostavljen nekakšen socialni konsenz. Vendar pa je od sedemdesetih let naprej zaradi družbenih sprememb in sprememb na trgu ta konsenz oslabil. Kot navaja Standing, za to obstaja pet glavnih razlogov. Začelo je prihajati do inflacijskih pritiskov in splošne prilagoditve na pričakovano zaposlitev za polni delovni čas, to pa je v nekaterih državah pripeljalo do ponesrečenih plačnih in cenovnih politik. Na slabitev pogojev je vplivala tudi

mednarodna delitev dela. S pojavom in razširitvijo multinacionalk so se tovarne začele seliti v države s cenejšo delovno silo in večjimi ugodnostmi za delodajalce. V državah zahodnega sveta pa je to pripeljalo do de-industrializacije in s tem do zmanjšanja števila delovnih mest. Kot tretji razlog avtor navaja inflacijo. Zgodil se je tudi velik tehnološki napredek. V tovarnah so stroji, ki so delo opravili ceneje in hitreje, zamenjali delavce, kar je posledično pripeljalo do zmanjšanja števila delovnih mest. Kot peti razlog pa navaja fiskalno krizo države. Ker je bila glavna posledica de-industrializacije izguba delovnih mest in večje število brezposelnih, je bilo te delavce potrebno zaposliti v javnem sektorju. Za to je država potrebovala več denarja in je bila primorana zvišati davke in obresti, kar je pripeljalo do upada privatnih investicij. Posledica teh pa je bila že prej omenjena inflacija (Standing v Van Parijs 1992, 48-50). Stalna zaposlitev tako dandanes postaja bolj privilegij kot pravica.

Zaradi navedenih razlogov se je v družbi začela pojavljati nova družbeno socialna skupina, tako imenovani zaposleni revni. Kar se je še pred pol stoletja zdelo nepredstavljivo, danes postaja realnost za vse večje število zaposlenih. Njihovi prihodki kljub stalni zaposlitvi namreč komajda ali pa celo ne zadoščajo za preživetje (Raventós 2007, 101). S pojavom revnih zaposlenih so se najprej začele soočati ZDA, hkrati pa se je tam pojavil tudi trend izginjanja srednjega sloja. Kapital je tu tako skoncentriran, da naj bi po podatkih 2,5 milijona Američanov (odstotek najbogatejših), zaslužil kar več kot dvakrat toliko, kolikor zasluži 34 % najrevnejših (100 milijonov najrevnejših Američanov). Problem zaposlenih revnih pa ni le problem ZDA. Njihovo število je v porastu tudi v Evropi. V zadnjih 15 letih naj bi se na področju Evropske unije povečalo na 35 milijonov (Raventós 2007, 101). Problem revščine tako ni več le problem nerazvitih držav, temveč postaja oziroma je že sedanjost tudi razvite zahodne družbe.

Čeprav je število zaposlenih revnih v porastu, v zahodnem svetu revščina še vedno najbolj prizadene brezposelne. Ti se poleg materialnega pomanjkanja srečujejo tudi z družbeno stigmatizacijo, izgubo samospoštovanja, izolacijo ipd. Družba nam je namreč privzgojila mišljenje, da so revni ljudje lenuhi, delomrzneži in nesposobneži, ki nočejo delati. V preteklosti bi za te trditve lahko celo rekli, da so pravilne, a dandanes temu prav gotovo ni tako. Veliko ljudi dandanes si namreč želi delati, a ne najdejo ustrezne zaposlitve. Dostikrat pa jim zaposlitev, ki jim je bila ponujena, ne bi zadostovala za

preživetje in so zato primorani ostati brezposelni in prejemati pomoč, kar pa jih v obstoječih socialnih sistemih pomoči pogosto pahne v pasti nezaposlenosti. Situacijo lepo povzame Wade Rathke, ko pravi "Ni res, da ljudje nočejo delati. Hočejo pošteno plačilo, hočejo, da se z njimi ravna spoštljivo in dostojanstveno in hočejo, da je njihovo delo pomembno - hočejo vse troje." (Rathke v Cohen in Pribac 2004, 55).

Poleg dejstva, da je največ revnih tistih, ki so brez zaposlitve, pa je dejstvo tudi, da je število žensk, ki se spopadajo z revščino, večje od števila revnih moških. Govorimo lahko o tako imenovani feminizaciji revščine (Raventós 2007, 103). Za takšno stanje avtor (Raventós 2007, 103-104) navaja dva razloga. Prvič, slabše pogoje za ženske na trgu delovne sile, saj kljub enakopravnosti spolov, ki naj bi bila uveljavljena v sodobni družbi, ženske za isto opravljeno delo v večini primerov še vedno prejmejo manjše plačilo. Drugi razlog pa so spremembe v strukturi družin. V porastu so enostarševske družine, kjer vlogo starša največkrat prevzema mati.

Revščina tako dandanes ni več problem oddaljenih nerazvitih držav, temveč je postala velik del in hkrati problem sodobne zahodne družbe. S pomanjkanjem delovnih mest in posledično visoko brezposelnostjo postaja problem vseh. Posledica revščine pa je pomanjkanje materialnih dobrin in družbena stigmatizacija. Dejstvo je tudi, da reven človek ni svoboden človek. In tako mu je odvzeto tisto najpomembnejše, svoboda. Saj nekdo, ki je popolnoma odvisen od pomoči države in drugih, svobode zagotovo nima.

7.1.2 ZAKAJ JE UTD PRIMERNEJŠI ZA BOJ PROTI REVŠČINI KOT OBSTOJEČI SISTEMI SOCIALNE POMOČI V EVROPI

Evropske države v boju z revščino in brezposelnostjo največkrat uporabljajo sistem minimalne pomoči. Ta pa že nekaj časa ni več zadovoljiva oblika socialne pomoči, saj se sooča z vedno novimi preprekami in problemi. Zaradi porasta števila revnih se sooča s problemom premajhnega proračuna, povzroča pasti revščine in brezposelnosti, povečuje socialno stigmatizacijo, pojavlja se klientelizem, problematično pa je tudi dejstvo, da obstoječi socialni sistem preveč vdira v zasebno življenje prejemnika pomoči. Poleg teh problemov se mora sistem minimalne pomoči soočati tudi s problemi, ki izhajajo iz krize socialne države, kot so na primer zaposleni revni,

feminizacija revščine, spremembe v strukturi družin, dolgoročna zaposlenost in podobno. Kljub temu, da uvaja programe za prekvalificiranje in promocijo določenih delovnih mest, so le-ti pogosto neučinkoviti, saj ne dosežejo tistih, ki so jim namenjeni (Raventós 2007, 121). Razlogov za trditev, da obstoječi sistem socialne pomoči ne predstavlja več zadovoljive oblike socialne pomoči, je tako več kot dovolj.

Raventós navaja pet glavnih pomanjkljivosti današnjega sistema socialne pomoči. Prva pomanjkljivost naj bi bila revščina in pasti brezposelnosti¹ (Raventós 2007, 119). Do teh prihaja zaradi dejstva, da posameznik v obstoječem sistemu izgubi delo takoj, ko sprejme plačano delo. Slabi pogoji, neizplačevanje plačila, predčasna odpustitev, nezadovoljstvo z delom ipd. pa lahko pripeljejo do tega, da posameznik zopet ostane brez dela. In posledično tudi brez prihodkov. Tako je primoran čakati, da ga socialni sistemi zopet uvrstijo med prejemnike pomoči, med tem časom pa je brez prihodkov, s katerimi bi preživel sebe in svojo družino. Zato se raje odloči, da bo zavrnil delo in ostal med prejemniki socialne pomoči (Van Parijs v Raventós 2007, 148). Poleg pasti nezaposlenosti Raventós kot problem navaja tudi dejstvo, da obstoječi sistem socialne pomoči izvaja ogromen nadzor nad življenjem posameznika. Prejemnik pomoči mora nenehno dokazovati, da je resnično brez prihodkov, da ne opravlja del, da je oddal prošnje za delo ... V nekaterih državah pa socialne službe opravljajo tudi obiske na domu. Vse to le še slabi posameznikovo samopodobo, ki je že tako oslABLJENA zaradi

1 Pasti nezaposlenosti se pojavljajo zaradi slabosti obstoječega sistema socialne pomoči, saj posameznik, kakor hitro sprejme ponujeno delo, izgubi socialno pomoč. To pa vodi v negotovost. Posameznik namreč ne ve, ali bo delo, ki ga je sprejel, v resnici takšno, kot je bilo obljubljeno, in ali bodo pogoji dela dobri. Lahko se zgodi, da delodajalec ne bo redno izplačeval dohodka in se bo oseba tako kljub dejstvu, da je zaposlena, znašla brez prihodkov. Morda pa delodajalec ne bo zadovoljen z njegovim delom in ga bo odpustil, ali pa bo posameznik zaradi slabih delovnih pogojev primoran delo zapustiti sam. V takem primeru bi se zopet znašel brez prihodkov, saj kolesje birokracije deluje počasi in bi trajalo nekaj časa, preden bi ga zopet uvrstili med prejemnike socialne pomoči. Problem obstoječega sistema je tudi ta, da iskalcu ne ponudi vedno polne zaposlitve. Pogosto se jim ponudi delo za polovični delovni čas in tu nastane problem, saj če ga posameznik sprejme, izgubi pravico do pomoči, hkrati pa plačilo za polovični delovni čas ne pokrije osnovnih življenjskih stroškov. Negotovost posameznikov je zato tako velika, da raje ne sprejmejo dela in živijo na eksistenčnem robu, kot da bi tvegali in pristali pod njim. Poleg pomoči, ki jo sprejmejo, opravijo še kašno delo "na črno" in si s tem izboljšajo situacijo, v kateri so se znašli.

družbene stigmatizacije. Avtor nadalje razlaga (Raventós 2007, 119), da se sistemi socialne pomoči soočajo tudi z vse večjimi stroški administracije. Njeno financiranje porabi velik delež denarja, namenjenega izplačilu pomoči in tako države za obstoječi sistem pomoči porabijo, po besedah Standinga, tudi do 30 % BDP (Standing v Van Parijs 1992, 58). Programi socialne pomoči pa pogosto ne dosežejo tistih, ki so jim namenjeni (Raventós 2007, 120). Tako se zdi, da ti programi le ustvarjajo iluzijo, da država dejansko skrbi za brezposelne in si želi, da bi se njihova situacija izboljšala. Zadnja pomanjkljivost pa je, po besedah avtorja (Raventós 2007, 120), družbena stigmatizacija prejemnika socialne pomoči. Kot že rečeno se v sodobni družbi posameznika brez zaposlitve dojema kot lenuha in delomrzneža, obstoječi sistem socialne pomoči pa takšne stigmatizacije ne zmanjšuje, ampak jo s svojimi zastarelimi birokratskimi prijemi le povečuje.

Kriza, v kateri se je znašel obstoječi sistem socialne pomoči, ga je pripeljala do tega, da je postal neučinkovit. Zato je potreben sprememb in dopolnil. Vpeljava UTD se zato na tem mestu zdi zelo dobra alternativa ali dopolnilo temu sistemu. Z vpeljavo mesečnega prejemka bi odpravili revščino, kot jo poznamo danes. Prav tako se posamezniki ne bi več znašli v pasteh brezposelnosti, saj bi zaradi gotovosti, ki jo prinaša mesečni UTD, lahko sprejeli delo, brez da bi se morali ukvarjati z vprašanjem, kako bodo preživeli, če ga izgubijo. Sprejeli bi lahko tudi slabše plačana dela in delo za polovični delovni čas. Ker bi ga prejeli vsi, bi socialne institucije izgubile nadzor, ki ga imajo nad prejemniki pomoči, saj tu ne bi bilo potrebno nikomur dokazovati ničesar. S tem pa bi se zmanjšala tudi družbena stigmatizacija. Nezanemarljivo je tudi dejstvo, da bi za izplačevanje UTD potrebovalo veliko manjši birokratski aparat in bi se tako stroški zanj zmanjšali, denar, ki je bil prej namenjen njegovemu financiranju, pa bi lahko preusmerili drugam. Zmanjšalo pa bi se tudi število davčnih utaj. V obstoječi situaciji namreč mnogi brezposelni opravljajo "delo na črno", ki se ga poslužujejo, da si izboljšajo finančno stanje, saj socialna pomoč ponavadi zadošča le za preživetje. Ob prejemanju UTD osebam ne bi bilo potrebno več skrivati dejstva, da delajo, zato bi lahko država obdavčila ta dela in s tem povečala svoj prihodek (Raventós 2007, 124-128).

Kot trdi Philippe Van Parijs, treba je težiti k dobri družbi, družba, kjer preživetje ni

zagotovljeno za vse, pa prav gotovo ni dobra. Ustvarja se skupina, ki se zaradi brezposelnosti, revščine ipd. počuti izključena, kot posledica pa v družbi prihaja do napetosti (Van Pairjs 1992, 23). Vpeljava UTD bi s svojimi prednostmi pomagala narediti velik korak v smeri dobre družbe, saj bi bilo z njegovo vpeljavo preživetje zagotovljeno vsem. Revščine, kot jo poznamo danes, ne bi bilo več, zmanjšalo bi se število brezposelnih, hkrati pa zaposlitev ne bi bila več pogoj posameznikove eksistence. Z vpeljavo bi zmanjšali tudi nadzor, ki se sedaj izvaja nad posamezniki, s tem pa tudi družbeno stigmatizacijo.

7.2 SPOL

Kljub velikemu družbenemu napredku, se v vsakdanjem življenju še vedno pogosto srečujemo z neenakostjo med spoloma. To je vidno predvsem v nižjem plačilu, ki ga ženske prejemajo za enako opravljeno delo kot moški. Še vedno se določeni poklici smatrajo kot tipično moški (gradbenik, voznik, rudar ...), drugi pa so tipično ženski (vzgojiteljica, cvetličarka ...). V gospodinjstvu vzgoja in skrb za skupnost še vedno spadata v žensko sfero, medtem ko se od moškega pričakuje, da bo poskrbel za materialno eksistenco gospodinjstva. Enakopravnost med spoloma je sicer na mnogo višji ravni kot pred pol stoletja, a še vedno med sabo nista popolnoma enaka.

Ženske se pogosto znajdejo v podrejenem položaju. Razlogov za to je lahko več. Morda ni uspela pridobiti izobrazbe, saj se je bila primorana poročiti zelo mlada. Tako je v gospodinjstvu moški tisti, ki jo preživlja in tako, tudi če bi želela, zaradi materialnega pomanjkanja, ki bi ga utrpela, nima možnosti izhoda iz takšnega razmerja. Pogosto so ženske v slabšem položaju tudi zaradi dejstva, da ostanejo same z otrokom. V sodobni družbi pa so takšne enostarševske družine v visokem porastu. Razlogov, ki kažejo na neenakost med spoloma, pa je seveda še več.

Uvedba UTD bi bila za ženske zato zelo pozitivna. Zaradi dejstva, da je izplačan individualno, bi imele več svobode in neodvisnosti pri izbiri "življenjske poti". Kadar bi se znašle v nasilnem ali nefunkcionalnem odnosu, bi lahko zapustile partnerja, saj ne bi bile finančno odvisne od njega, kot je to pogosto danes. Mnoge bi lahko začasno prenehale z delom in se dodatno izobrazile ter si tako kasneje poiskale boljšo zaposlitev.

Ne bi bile več primorane sprejeti kakršno koli zaposlitev samo z avoljo preživetja (Raventós 2007, 70).

UTD pa bi imel pozitivne učinke tudi na enostarševske družine. Ne smemo zanemariti dejstva, da v takšnih družinah vlogo starša prevzemajo tudi očetje, a v večini primerov to še vedno storijo matere. Ker družba še vedno ni sprejela strategije za reševanje tega pojava, bi lahko odgovor nanj pomenil ravno UTD (Raventós 2007, 70). S prejemanjem le-tega bi finančno razbremenili starša, ki mora sedaj pogosto opravljati več služb, če želi zagotoviti preživetje sebi in otrokom. Anne G. Alstott v svojem eseju "Dober za ženske" (Alstott v Cohen in Pribac 2004, 81) na očitke nekaterih, da bi matere samohranilke prenehale z delom in raje ostajale doma, odgovarja, da tu ne gre poploševati. Pravi, da ne bi prišlo do popolne opustitve dela, da pa bi marsikatera mati res pustila bolje plačano službo, ki je bolj oddaljena od doma in sprejela slabše plačano bliže, saj bi ji UTD omogočal sprejeti slabše plačano delo in še vedno preživeti. Ker mnoge matere samohranilke opravljajo po dve službi, bi morda le pustile eno od zaposlitev, vendar to še ne kaže na popolno opustitev dela s strani žensk zaradi prejemanja UTD. Avtorica pravi celo, da bi nekatere matere denar porabile za to, da bi delale več. Lahko bi si privoščile boljšo hrano, avto, stanovanje ali varstvo otrok med svojim delovnim časom.

V istem eseju pa Alstott opozori tudi na skupino žensk, ki so iz debate o položaju žensk dostikrat izključene. Gre za starejše ženske, ki se zaradi različnih okoliščin prav tako soočajo s slabim položajem v družbi ter vedno pogosteje tudi z revščino. Število starejših žensk v družbi je zaradi bioloških dejavnikov večje od števila starejših moških, vendar pa imajo bistveno nižji dohodek, kar je posledica dejstva, da so bile v svoji aktivni dobi slabše plačane od svojih kolegov, mnoge pa se sploh niso zaposlile, ampak so ostale doma in opravljale gospodinjska dela ter vzgajale otroke (Alstott v Cohen in Pribac 2004, 81). Kljub temu, da se nanje pogosto pozablja, pa postaja tudi njihov socialni položaj alarmanten. Prejemek UTD bi jim prinesel gotovost in s tem možnost uživanja zasluženega pokoja.

Vpeljava UTD bi tako pozitivno vplivala tudi na položaj žensk v družbi. Na prvi pogled se njegov pozitiven vpliv kaže predvsem pri materah samohranilkah, nezanemarljiv pa

bi bil tudi pri povsem povprečnih ženskah. Zaposlene bi lahko zamenjale slabše delo z boljše plačanim ali takšnim z boljšimi delovnimi pogoji, k temu pa ne bi pripomoglo samo dejstvo, da se jim sedaj ne bi bilo potrebno več boriti za preživetje, ampak bi jih do tega lahko pripeljala tudi boljša izobrazba, do katere bi imele ob prejemanju UTD večji dostop. V boljšem socialnem položaju bi se znašle tudi starejše ženske, ki se v vedno večjem številu soočajo z dejstvom, da njihova pokojnina ne zadostuje osnovnim življenjskim potrebam.

7.3 ZELENE EKOLOGIJE

Avtorji omenjajo tudi učinke, ki bi jih imela uvedba UTD na odnos ljudi do ekologije. Če se posameznik ukvarja s svojim preživetjem, mu je ohranjanje okolja dostikrat drugotnega pomena. Nasprotno bi več prostega časa mnogo ljudi porabilo za udejstvovanje pri reševanju okolja. Še več, nekateri, ki kot življenjski cilj vidijo spremeniti odnos družbe do izkoriščanja okolja, bi lahko pustili službe, ki so jih do sedaj opravljali zaradi preživetja, in se v celoti posvetili svojemu poslanstvu (Raventos 2004, 26-28).

Prednosti vpeljave UTD za okoljevarstvo so uvidele tudi mnoge zelene stranke. Zato so prav one idejo UTD kot ene izmed prvih sprejele v svoje programe. Tako je na primer Britanska ekološka stranka idejo podprla že v osemdesetih. V zadnjih letih pa ima ideja UTD vedno več podpore tudi pri zelenih strankah Evropskega parlamenta.

Skrb za okolje bi se povečala tudi zaradi uvedbe še višjih zelenih davkov (ti se navajajo kot možen način financiranja UTD), kot jih poznamo danes. Korporacije težijo k čim večjemu zaslužku, zato pogosto uporabljajo okolju neprijazne oblike proizvodnje in s tem dodatno onesnažujejo planet. Z uvedbo dovolj visokih zelenih davkov pa bi bile prisiljene uvesti čistilne naprave, s katerimi bi zmanjšale onesnaževanje, saj bi bilo to zanje ceneje kot še naprej onesnaževati okolje.

Vpeljava UTD bi imela tako neposredno in posredno pozitiven vpliv na ohranjanje okolja. Neposredno zaradi dejstva, da bi se ob njegovi vpeljavi z ekologijo lahko ukvarjalo večje število ljudi, posredno pa preko uvedbe zelenih davkov, ki bi

korporacije prisilili k uvedbi bolj zelenih načinov proizvodnje. To pa je izrednega pomena, saj se je človeštvo znašlo v situaciji, ko škoda, ki jo ustvarilo v naravi, kmalu ne bo več popravljiva.

7.4 IZOBRAŽEVANJE

Kot eden redkih avtorjev Charles M. A. Clark (Clark 2001,16) izpostavi tudi vpliv vpeljave UTD na izobraževanje posameznikov. V družbi, kot smo jo poznali do nedavnega, je bila ustaljena praksa, da se je posameznik po zaključenem šolanju zaposlil. S tem je bil formalni del njegovega izobraževanja načeloma končan. Dandanes pa trg delovne sile zahteva konstantno izpopolnjevanje znanja posameznikov in njihovih veščin. Kljub zaposlitvi se od posameznika pričakuje, da nadgrajuje svoje znanje. K temu ga silijo konkurenca na trgu delovne sile, pomanjkanje delovnih mest, hiter tehnološki napredek in mnogi drugi dejavniki. UTD bi to sprotno izobraževanje bistveno olajšal. Posameznik bi lahko za nekaj časa opustil zaposlitev in se posvetil le izobraževanju. Sedaj je v praksi, da se zaposleni izobražujejo ob delu, kar pa je naporno in stresno. V primeru, da bi se lahko posvetili samo izobraževanju, bi to ne bilo samo manj stresno, ampak tudi učinkovitejše. Dobili pa bi možnost ne le dodatno se izobraževati v svojem poklicu, lahko bi se lotili čisto novega področja in se nato preizkusili v kakšni novi zaposlitvi.

Ker šolanje postaja vedno dražje in ni več dostopno vsem, bi UTD omogočil družinam z nižjim dohodkom, da izobrazijo svoje otroke, česar brez prejemanja UTD ne bi mogli (Clark 2001, 16). Dejstvo je, da so otroci manj izobraženih staršev dostikrat tudi sami manj izobraženi, saj so se zaradi finančnega stanja svojih staršev pogosto prisiljeni zaposliti čim prej in s tem pomagati vzdrževati družino. Tako se pojavlja začaran krog, ki bi ga vpeljava mesečnega UTD lahko pretrgala. Izobrazba bi bila tako enako dostopna vsem, ne glede na finančno stanje v družini.

V Sloveniji bi vpeljava UTD pomenila tudi upad študentskega dela. Dandanes namreč mnogo, če ne večina študentov, za kratek, vedno bolj pa tudi za daljši čas, sprejme študentsko delo. Upad tega pojava bi imel dve pozitivni posledici. Študentje bi se lahko resneje posvetili študiju, saj jim za preživetje med časom študija ne bi bilo potrebno več

delati. Ker je veliko število študentskega dela preraslo v delo z osemurnim delavnikom, ne morejo obiskovati predavanj, poleg tega pa so po opravljenem delu pretrujeni, da bi še študirali. Drugi razlog je ta, da bi se izboljšali pogoji na trgu delovne sile. Zaradi koristi, ki jih imajo delodajalci s tem, ko zaposlijo študente (nižji davki, manjše plačilo za enako opravljeno delo ...) se jih vedno več odloča, da namesto, da bi zaposlili nekoga za polni delovni čas, zaposlijo študente. Posledično mladi, ki so končali s šolanjem, težko dobijo svojo prvo zaposlitev. Študentsko delo pa ne ogroža le iskalcev prve zaposlitve. Tudi za dela, kot so administrativna, lažja fizična in mnoga druga, delodajalci raje najamejo cenejše študente kot dražje delavce z več izkušnjami.

Z vpeljavo UTD bi se tako izboljšali tudi pogoji izobraževanja, pa naj gre za čas med študijem ali za vseživljenjsko izobraževanje, ki ga je potrebno sedaj opravljati poleg dela. V primeru Slovenije bi se izboljšal tudi študij posameznikov in situacija na trgu delovne sile za iskalce prve zaposlitve ali tiste, ki so ostali brez dela, ker so jih nadomestili s cenejšo študentsko delovno silo.

Vpeljava UTD bi imela tako izjemno pozitiven vpliv na socialno ekonomsko situacijo posameznikov in družbe kot celote. Preživetje ne bi bilo več nekaj, za kar se je potrebno boriti, ampak bi zopet postalo osnovna pravica vsakogar. Situacija na trgu delovne sile bi se tako izboljšala za iskalce dela, saj ne bi bili več primorani sprejeti vsakega dela, kar bi delodajalce prisililo k temu, da omogočijo boljše pogoje dela in razumne zasluge. Ko govorimo o vplivu na položaj žensk, ne moremo trditi, da bi UTD odpravil vse neenakosti med spoloma in popolnoma izboljšal njihov položaj, vendar pa bi ga zagotovo izboljšal, pa naj gre za matere samohranilke, starejše ženske ali čisto povprečne ženske, ki bi s prejemkom UTD prejele tudi več samostojnosti pri odločanju o svojem življenju. Poleg pozitivnega vpliva, ki bi ga imela vpeljava UTD na ekološko osveščenost, pa bi doprinesla tudi k širši in lažji dostopnosti izobrazbe, ki je za razvoj družbe ključna.

8 DRUŽBA DELA

Delo je v življenju posameznikov skozi vso zgodovino igralo pomembno vlogo. Vendar pa se zdi, da njegova vloga in prepletenost z življenjem posameznika nikoli ni bila tako velika in močna kot v zadnjih desetletjih. Takšno stanje gre najverjetneje pripisati samemu razvoju dela, ki je skozi zgodovino prešlo skozi različne ekonomske faze. Le-te pa so definirane glede na privilegiran ekonomski sektor (Hardt 199, 2). Kot razlaga Hardt, je delo prešlo skozi dve ekonomski fazi, sedaj pa se nahajamo v tretji. Prva je bila tako imenovana faza poljedelstva, ki je s procesom modernizacije prešla v fazo industrije. Slednja pa je preko procesa postmodernizacije oziroma informatizacije prešla v fazo, v kateri se nahajamo sedaj, in sicer v fazo uslužnostnih storitev oz. afektivnega dela. Na tem mestu avtor poudari, da uslužnostne storitve (afektivno delo) sicer nikoli niso bile popolnoma zunaj kapitalistične produkcije, vendar pa jih je prav proces že omenjene postmodernizacije postavil na vrh hierarhije oblik dela (Hardt 1999, 2).

Poleg tega, da sodobna kapitalistična družba v ospredje svoje ekonomije postavlja uslužnostne storitve (afektivno delo), je zelo striktna tudi pri opredelitvi, kaj delo sploh je. Kot delo ne sprejema in ne dojema kakršne koli aktivnosti, ki posamezniku prinaša zadoščenje, ali aktivnosti, ki doprinese k izboljšanju družbe. Sodobna kapitalistična družba kot delo razume in spoštuje samo tisto delo, ki je plačano. Se pravi aktivnost, katere produkte in storitve lahko delodajalci kasneje ponudijo na trgu in za katero posameznik posledično prejme plačilo. Dober državljan je tako tisti, ki opravlja aktivnost, ki elitam prinaša dobiček, v družbi pa je opredeljena kot delo. Posledično se posameznik ob izgubi zaposlitve ne sooča le izpadom dohodka, ki je nujno potreben za življenje, temveč tudi z družbeno stigmatizacijo. Saj nekaj velja le tisti, ki dela.

Elite so tako v (plačanem) delu našle popolno orodje za nadzor množic. Z njegovo pomočjo ohranjajo status quo, ki jim tako zelo ugaja. V predlogih, kot je predlog UTD, vidijo predvsem grožnjo, saj jih pozitivne posledice, ki bi jih imela vpeljava za družbo kot celoto ne zanimajo. Zato s takšnimi in drugačnimi izgovori zavračajo predlog UTD ter njemu sorodne predloge. Saj ni pomembna dobrobit večine, vse kar šteje je le dobrobit elite.

8.1 DRUŽBA NEMATERIALNEGA DELA

Kot že omenjeno je družba dandanes v fazi, katere privilegirani ekonomski sektor so uslužnostne storitve (afektivno delo). S tem je delo še bolj kot kdaj koli prešlo v vse pore človeškega življenja. Vedno več zaposlenih tako opravlja tako imenovano nematerialno delo, ki ga poleg uslužnostnih storitev sestavljajo tudi komunikacijske. Značilnost takšnega ekonomskega sistema je, da delovna mesta postajajo vedno bolj fleksibilna, nestanovitna, ena zaposlitev pa lahko sestoji iz manualnega in intelektualnega dela. Vedno bolj so pomembne tudi želje potrošnikov, te pa so produkt kapitalistične družbe in elit, ki potrošnika nevede vzgajajo in mu vsiljujejo te želje in potrebe. Individualne potrebe in želje tako vedno bolj postajajo skupne, le da se tega ne zavedamo. Ta proces elite izvajajo prav preko uslužnostnih del, s katerimi zaposleni, ki opravljajo to delo, hkrati zadovoljujejo potrebe potrošnika in mu jih ustvarjajo (Lazzarato 1996, 12). Avtor celo pravi, da je mentaliteta sodobne ekonomije takšna, da mora biti produkt prodan, še preden je izdelan. Takšno strategijo pa lahko elite osnujejo samo preko produkcije in porabe informacij (Lazzarato 1996, 10).

Kljub uveljavitvi uslužnostnih storitev industrija seveda še vedno ostaja izrednega pomena. Vendar pa jo je (oziroma jo še bo) informacijska revolucija preoblikovala ter redefinirala in pomladila proizvodne procese. S takšno transformacijo bodo postale meje med proizvodnjo in uslužnostnimi storitvami še bolj zabrisane (Hardt 1999, 4). Pri industrijski proizvodnji tako ni več pomembno zgolj, da produkt proizvedejo, vse pomembnejši je način, kako ga prodajo. In tu nam elite zopet privzgajajo želje po potrošnji in miselnost, da te produkte potrebujemo za zadovoljitev teh želja in doseganje sreče.

Z dominanco nematerialnega dela so se spremenila tudi pričakovanja elit do zaposlenih. Ne pričakujejo več, da bodo le poslušno ubogali ukaze, ampak postaja njihova vloga pri procesu proizvodnje oziroma podajanju uslug vse pomembnejša. Sodobne službe zahtevajo sodelovanje in kolektivno koordinacijo, delavci pa morajo biti sposobni komunicirati, biti morajo aktivni udeleženci znotraj ekipe (Lazzarato 1996, 3). Na prvi pogled se zdi, da to daje zaposlenim več svobode, vendar pa je v ozadju zopet

manipulacija s strani elit. Dejstvo je, da sodobni delavec nič več zgolj izpolnjuje ukaze lastnika, ampak k izpolnjevanju dodaja še neko lastno dodano vrednost. Sodobna ekonomija je tako v bistvu samo izpopolnila delavca, da je sposobna od njega dobiti še več. Obstoječi management si prizadeva, da bi »duša delavca postala del tovarne«. Osebnost in subjektiviteta delavca morata postati dovzetne za organizacijo in ukaze (Lazzarato 1996, 2). Kot pravi Hegel so prav institucije kapitalistične produkcije tiste, ki nam namesto narave določajo delo, potrebe, izmenjavo in zasledovanje osebnih interesov (Hegel v Hardt 1995, 3). In tako se v fazi transformacije uspe skriti dejstvo, da individualni in kolektivni interesi delavcev in interesi podjetja niso enaki (Lazzarato 1996, 4). Interesi družbe tako preko dela postajo interesi posameznikov, brez da bi se ti tega sploh zavedali. Zato se zdi več kot upravičen strah Lazzarata, ko pravi, da želja vodstva po tem, da delavci postanejo subjekti komunikacije, grozi, da bo še bolj totalitarna kot predhodna rigidna delitev dela na mentalno in manualno, saj kapitalizem skuša vključiti osebnost in subjektiviteto delavca znotraj produkcije vrednosti. Kapital želi situacijo, kjer ukaz prebiva v subjektu samem in znotraj komunikacijskega procesa. (Lazzarato 1996, 3-4).

Tako Lazzarato zaključuje, da dejstvo, da nematerialno delo proizvaja subjektiviteto in ekonomsko vrednost, istočasno razkriva, kako je kapitalistična proizvodnja vdrla v naša življenja in podrla razmejitve med ekonomijo, močjo in znanjem (Lazzarato 1996, 12). Sodobni delavec namreč zadošča želje in jih hkrati ustvarja. Ustvarja pa jih ne le drugim, ampak nevede tudi sebi. Tako se njegovo delo proizvodjanja želja vrine v njegovo zasebno življenje, kjer so bile te želje nezavedno proizvedene tudi njemu. Te želje in potrebe pa niso individualne, temveč kolektivne, in sicer ustvarjene s strani elit za lažji nadzor nad delavci, potrošniki oziroma celotnim prebivalstvom.

8.2 MORALNA DRUŽBA DELA

Poleg navedenega dejstva, da se je sodobna kapitalistična družba s porastom nematerialnega dela znašla v fazi, ko je delo z vsakdanom povezano bolj kot kdaj koli, pa v družbi že od nekdanj obstajajo moralni kodeksi, povezani z delom. V družbi je tako splošno sprejeto prepričanje, da "igra delo pomembno vlogo pri organizaciji, strukturiranju in osmišljanju življenja, ki drugače lahko postane povsem brezoblično in

brezciljno. Mladim ljudem pa pomaga pri prehodu v psihološko odraslost in velikokrat nastopa kot vir ekonomske in družbene mobilnosti.“ (Wilson v Pribac 2004, 42-43). Takšno dojemanje je po mnenju Clausa Offeja posledica dejstva, da je hegemonija industrijskega kapitalizma na družbi pustila velik pečat (Offe v Pribac 2004, 113). Kot razlaga nadalje v svojem delu Pot od tod (Offe v Pribac 2004, 113) "Te hegemonistične sile so dejansko skovale medrazredno zavezo, zasnovano na sistemu normativnih prepričanj glede dela, ki so celo pod pritiskom očitnih sprememb socialne in ekonomske realnosti videti imune na vsako revizijo." Tako bi lahko rekli, da smo dandanes naučeni, da si želimo zaposlitev – in to takšno, ki je družbeno sprejeta kot pomembna, saj nam le takšna zaposlitev poleg materialnih dobrin prinaša tudi ugled pri drugih. Trg delovne sile, kjer so takšne zaposlitve redke, in takšen je obstoječi trg, le še utrjuje takšno družbeno miselnost.

V okolju, v katerem živimo, se je med delom in državljanstvom stkala močna vez (Dore v Pribac 2004, 85). Družba si je za svojo etiko izbrala etiko dela. "Imeti službo – s čimer drugim jasno pokažeš, da imaš določeno vrednost na trgu delovne sile – je predpogoj za spoštovanje samega sebe kot prvorazrednega državljana." (Dore v Pribac 2004, 84). Delovna etika pa, kot razlaga Dore, v ospredje ne postavlja več zadoščenja in priznanja, temveč dolžnost. Pri vsem skupaj gre bolj za to, da se človek izogne obtožbi, da je zastojkarski postopač (Dore v Pribac 2004, 84). Odtujenost posameznikovega zadoščenja tako pod vprašaj postavi trditve Wilsona, da delo osmišlja življenje. Potemtakem bi morala biti smisel posameznikovega življenja dolžnost. Čut dolžnosti, ki se pojavlja pri vseh, ki delajo, jasno kaže na to, da delo vedno bolj postaja orodje političnih elit. V iskanju dobre zaposlitve, opravljanju dela in skrbi za osnovne materialne dobrine se posameznik tako dostikrat ne ukvarja z drugimi politično ekonomskimi dogodki in spremembami v družbi, kar ustvarja nekakšen *status quo*, ki ustreza političnim in ekonomskim elitam, saj imajo tako proste roke pri vodenju družbe.

Zato se zdi, da bo v družbi, ki je tako obsedena s plačanim delom in v kateri je posameznik vzgajan in oblikovan v duhu "kdor ne dela, naj ne jé", le težko doseči naklonjenost širših množic in političnih elit za vpeljavo UTD. Godin opozarja, da zagovornikom nikoli ne bo uspelo, da bi ljudje sprejeli idejo, ki pravi, da bi nekateri nekaj dobili za nič, naj bodo odlike UTD še tako velike (Godin v Pribac 2004, 93).

Prav zato bo potrebno najprej spremeniti koncept dela, ki je vzpostavljen pri večinskem delu prebivalstva. Delo bo potrebno začeti sprejemati širše. To dobro povzame Perez (Perez v Harvey 2006, 39), ko pravi, da je razumevati delo samo kot tiste aktivnosti, ki prinašajo denarna sredstva, zelo ozko dojetje dela. Še slabše je dopuščati in zanašati se na to, da trg določi, kaj je delo in kaj ne. Nujno se ji zdi ločiti med delom samim in njegovo vrednostjo na trgu. Pravi, da delo lahko dojemamo kot vse tiste aktivnosti, ki združujejo kreativnost, konceptualno in analitično misel ter fizično uporabo sposobnosti posameznika. Delo tako sestoji iz vsake aktivnosti, ki jo izvajajo ljudje in v njej združujejo inteligenco z močjo in kreativnost s sposobnostmi.

Spremembe v družbi so torej nujno potrebne. Vendar ne le zaradi izboljšanja pogojev za vpeljavo UTD, temveč in morda predvsem zaradi težnje po izboljšanju življenja posameznika. V vsesplošni obsedenosti z delom, hlastanjem za njim in sprejemanjem najrazličnejših oblik slabega dela, le zato, da lahko preživimo, se vedno bolj pozablja na druge vidike življenja, ki pa so za normalen razvoj posameznika še kako pomembni. Pozablja se na pomembnost dobrih socialnih vezi v družbi, posameznikovo osebno rast in izobraževanje, ki ni namenjeno iskanju boljše zaposlitve, temveč širjenju njegovih obzorij. Zapostavlja se tudi pozivne lastnosti aktivnega preživljanja prostega časa, katerega cilj ni le lepo izklesano telo, temveč možnost telesa, da se regenerira.

8.3 TRI OBLIKE DELA

V iskanju novega načina dojetja dela Raventós v svoji knjigi *Basic Income: The Material Conditions of Freedom*, predlaga delitev dela v tri skupine. Plačano delo, kamor spada delo, kot se ga dojemata danes, gospodinjsko delo in pa prostovoljno delo (Raventós 2007, 78). S takšno delitvijo je želel opozoriti predvsem na to, da dela ne smemo opredeljevati le kot niz plačanih ali neplačanih aktivnosti, katerih rezultat so blago ali storitve za člane naše vrste (Raventós 2007, 76). Vendar pa Raventós v svoji delitvi ne posveti posebnega dela nematerialnemu delu oz. afektivnemu delu znotraj njega. To sicer spada v skupino plačanega dela, vendar pa se zdi, da si zaradi njegove vodilne vloge v obstoječi kapitalistični družbi zasluži še posebno obravnavo.

8.3.1 PLAČANO DELO

Plačano delo predstavlja vse oblike dela, za katerega prejmemo plačilo. Se pravi, da za neko aktivnost (delo) prejmemo nagrado (plačilo). Sem spadajo različne oblike plačnega dela, kot so polna zaposlitev, samozaposlitev, delo za polovični delovni čas, honorarno delo, študentsko delo itd. (Raventós 2007, 79)

Kot omenjeno že zgoraj želim na tem mestu še posebej poudariti lastnosti nematerialnega dela, ki je s svojim porastom še dodatno utrdil položaj dela v življenju posameznika.

8.3.1.1 NEMATERIALNO DELO

Lazzarato nematerialno delo definira kot delo, ki proizvaja informacijsko in kulturno vsebino proizvoda (Lazzarato 1996, 1). Razlaga, da vsebuje dva vidika: informacijski vidik in kulturni vidik. Njegova posledica je ta, da manualno delo vedno bolj vsebuje procese, ki bi jih lahko definirali kot intelektualne, nove komunikacijske tehnologije pa vedno bolj zahtevajo veliko znanja (Lazzarato 1996, 1). Hardt k tej razlagi doda še dejstvo, da nematerialno delo sestoji iz informacij, komunikacije, znanja in afeka (Hardt 1999, 5).

Vloga nematerialnega dela je predvsem ta, da vzgaja potrošnika in s tem državljana. Postindustrijska podjetja in ekonomija so tako ustanovljeni predvsem na manipulaciji z informacijami. Namesto zagotavljanja nadzora nad notranjim delom proizvodnega procesa in nadzorom nad trgom surovin (vključujoč delo), so ekonomija in podjetja vedno bolj osredotočeni na teren zunaj proizvodnega procesa: prodajo in odnos s kupci. Bolj kot k produkciji se nagiba k komercializaciji in financiranju (Lazzarato 1996, 6).

S porastom nematerialnega dela je med delovno silo prišlo še do ene bistvene spremembe. In sicer, kot razlaga Hardt, v industrijski dobi so se delavci naučili, kako se obnašati kot stroji znotraj in izven tovarne. Dandanes, ko družbeno znanje postaja vedno bolj direktna sila proizvodnje, vedno bolj razmišljamo kot računalniki in interaktivni model komunikacijskih tehnologij vedno bolj postaja center naših delovnih aktivnosti (Hardt 1999, 6-7). Delovna sila je tako vedno bolj podobna ubogljivim

računalnikom, ki delujejo, kakor jih sprogramirajo »programerji«, kot bi na tem mestu lahko imenovali politične in ekonomske elite.

Nematerialno delo torej sestoji iz dveh delov: informacijskega in uslužnostnega (afektivnega) dela. Slednje pa v sodobni družbi zavzema sam vrh hierarhije dela. Njegova bistvena naloga je, da v družbi ustvarja socialne mreže, oblike komunikacije in biomoč (Hardt 1999, 8). V sami potrošnji so vedno bolj v ospredju zadovoljitev in ustvarjanje želja potrošnikov, njihov občutek sreče, zadovoljstva. Kot razlaga Hardt, ne gre za to, da bi bila ta oblika dela popolnoma nova ali da bi bil način, kako afektivno delo proizvaja vrednost, nov. Kar je novega, je obseg, ki ga ima v produkciji kapitala, in obseg njegove generalizacije skozi široke sektorje ekonomije, tj. učinek, ki ga je afektivno delo doseglo v dominantni poziciji najvišje vrednosti znotraj sodobne informacijske ekonomije (Hardt 1999, 9). Naloga afektivnega dela je, da skozi ponudbo in odnose pri ljudeh zbujajo želje in potrebe, posredovane s strani družbenih elit. To naredi potrošnike (ki so v večini primerov tudi delavci) še bolj vodljive, njihov duh pa še bolj dovzeten za ukaze in navodila elit.

Pri afektivnem delu torej ne gre za nekaj popolnoma novega. Omembe vredno postaja zaradi dejstva, da prevzema vodilno mesto v ekonomiji, pa tudi, ker ni osredotočeno le na »osem ur dela v tovarni«, ampak se pojavlja v vseh vidikih našega življenja. S tem pa delo pridobiva še pomembnejšo vlogo v naši družbi. Sodobni delavec je tako s strani elit oblikovan tako, da razmišlja kot računalnik, delu, ki ga opravlja, dodaja najvišjo možno dodano vrednost. Ker pa je delovnih mest danes vedno manj, vsakdo, ki je zaposlen, skuša to dodano vrednost maksimizirati. Tu pa še ni konec vpetosti dela v posameznikovo privatno življenje, ki že tako trpi zaradi podaljšanih delovnih ur in nehumanih pogojev. Skozi delo zaposleni drugim in sebi ustvarjajo kolektivne želje. Te želje po dobrinah so proizvedene s strani ekonomskih in političnih elit za lažji nadzor nad večino. Najbolj zastrašujoče pa je, da si te kolektivne želje sami sebi prodajamo pod pretvezo, da gre za individualne želje, ki nam bodo prinesle srečo, zadoščenje, olajšanje ...

Ker je plačano delo in s tem tudi nematerialno delo tisto, ki igra v današnji družbi največjo vlogo, bi imela vpeljava UTD največji vpliv prav nanj, vendar o tem več v

nadaljevanju. Na tem mestu je morda vredno omeniti le, da bi se z vpeljavo takšnega dohodka lahko izvili iz prijema elit, ki nam preko afektivnega dela ustvarjajo kolektivne želje in potrebe, saj se nam zaradi prejemanja UTD ne bi bilo več treba razdajati v omenjenem sektorju ekonomije, s čimer bi drastično zmanjšali moč in vpliv ekonomskih in političnih elit na naše življenje. Uslužnostne storitve in nematerialno delo, preko katerih elite s proizvajanjem želja manipulirajo z nami, bi lahko izrinili z vodilnega položaja v ekonomiji in s tem zmanjšali moč elit. Več o vplivu UTD na delo samo pa v nadaljevanju naloge.

8.3.2 GOSPODINJSKO DELO

To delo ima štiri osnovne karakteristike. Koristi blago, pridobljeno na trgu, ali storitve, ki so ponujene s strani javnih administracij, z namenom proizvajanja blaga in storitev, ki niso namenjene izmenjavi, ampak domači uporabi. Pri gospodinjskem delu ni denarnega plačila. Njegov cilj je reprodukcija delovne sile, katere takojšen rezultat je zmanjšanje dnevnih stroškov. Četrta karakteristika pa je ta, da se izvaja v pogojih, v katerih ima oseba, ki opravlja gospodinjsko delo, nekaj nadzora nad ritmom ter urnikom dela (Raventós 2007, 87). Gre torej za delo, ki se opravlja doma z namenom zadovoljitve potreb posameznika in ostalih. Vključuje dela, kot je čiščenje, kuhanje, nakupovanje ter skrb za otroke, starejše in bolne člane družine oziroma gospodinjstva (Raventós 2007, 87).

Zgoraj opisano delo je dandanes še vedno domena žensk. Seveda obstajajo tudi izjeme, a v večini primerov velja, da ga opravljajo prav ženske. Še več, pogosto se ga dojema kot dolžnost ženske, saj se družba kljub velikim spremembam na bolje še vedno ni popolnoma otresla vseh patriarhalnih vzorcev. In tako ostaja opravljanje gospodinjskih del že vedno prva dolžnost vsake dobre "žene".

Uvedba UTD bi s prejemkom, ki bi ga mesečno prejemale gospodinja, to delo nekako ovrednotila in ga s tem postavila ob bok tako slavljnemu plačanemu delu. Vsem, ki ga opravljajo, bi doprinesel tudi finančno neodvisnost, saj so zaradi dejstva, da ostajajo doma, finančno odvisni od partnerja, ki skrbi za materialne dohodke gospodinjstva.

8.3.3 PROSTOVOLJNO DELO

O prostovoljnem delu govorimo takrat, ko gre za neko aktivnost (delo) posameznika, za katerega ne pričakuje in ne prejema plačila, in ki ga ne štejemo med gospodinjska dela. Izvaja se lahko na mnogoterih področjih, kot so recimo zdravstvena nega, izobrazba, pomoč žrtvam naravnih nesreč, rehabilitacija zapornikov, skrb za bolnike z virusom AIDS ... (Raventós 2007, 92). Večina opravlja prostovoljno delo zaradi enega izmed dveh razlogov, ki jih navaja Raventós. To je lahko osebno zadovoljstvo, ki ga prinaša opravljanje takšnega dela, ali pa gre za splošno skrb za dobrobit drugih, ki jo čuti posameznik (Raventós 2007, 92-93).

Opravljanje prostovoljnega dela največkrat otežujeta dve prepreki, in sicer pomanjkanje denarja in pomanjkanje časa. V družbi, kot jo poznamo danes, mora posameznik, če si želi zagotoviti eksistenčni minimum, opravljati plačano delo. To pa tistim, ki se želijo udeleževati v prostovoljnem delu, zmanjša čas, ki ga lahko porabijo za to želeno aktivnost. Posledično pride do druge prepreke, pomanjkanja časa. Ker opravljanje prostovoljnega dela posamezniku ne prinese nobenega dohodka, hkrati pa ni upravičen do nobene oblike socialne pomoči, mora zmanjšati količino časa, ki ga posveti prostovoljnemu delu, zavrlo opravljanja plačanega dela. Začarani krog je tako sklenjen.

Mesečni UTD bi posameznikom omogočal, da bi se lahko prostovoljnemu delu posvečali v tolikšni meri, kolikor bi hoteli sami. Njihove osnovne življenjske potrebe bi bile zadovoljene, tako da bi se lahko sami odločili, koliko časa želijo posvetiti prostovoljnemu delu. Tako bi se zagotovo, kot ugotavlja avtor (Raventós 2007, 93), povečalo število tistih, ki bi opravljali prostovoljno delo. To si želijo že sedaj, a ga zaradi pomanjkanja prostega časa ali preutrujenosti od opravljanja plačanega dela ne morejo opravljati.

Tri oblike dela, kot jih predstavi Raventós, so prav gotovo dobra alternativa sodobnemu dojetanju dela kot plačanega dela oziroma zaposlitve. Poleg plačanega dela tako predstavi še gospodinjsko delo in prostovoljno delo. Razlika je v tem, da gospodinjsko delo in prostovoljno delo ne proizvajata nikakršnih dobrin ali storitev, ki bi jih lahko

ponudili in unovčili na kapitalističnem trgu. In prav v tem delu bo morala družba spremeniti dojemanje dela. Ponotranjiti bo morala, da če hočemo nekaj opredeliti kot delo, za to ne potrebujemo končnega produkta v obliki materialne dobrine. V družbi, ki bi sprejela vse te tri oblike kot enakovredne, bi se ne le izboljšala materialno stanje posameznikov, ki opravljajo delo iz drugih dveh omenjenih skupin dela, temveč bi delo, ki ga opravljajo, v družbi dobilo tudi neko vrednost. Vpeljava UTD bi pozitivno vplivala tudi na zmanjšanje vloge afektivnega dela znotraj plačnega dela samega, saj je to eno izmed osrednjih orodji elit za manipuliranje z večino. Na koncu je potrebno omeniti tudi to, da ko govorimo o spremembi dojemanja dela v družbi, ne govorimo o tem, da je potrebno materialno ovrednotiti gospodinjsko in prostovoljno delo, temveč o tem, da je potrebno kot delo sprejeti tudi kot nekaj, kar ne prinaša materialnih dobrin.

8.4 VPLIV UTD NA KONCEPT DELA V DRUŽBI

Vpeljava dohodka, kot je UTD, bi v družbi poleg drugih družbeno socialnih sprememb pripeljala tudi do drugačnega dojemanja dela. To bi v družbi zamajalo status quo, česar si zagotovo ne želijo obstoječi nosilci moči. Zamajali bi se temelji kapitalistične vladavine, navadni državljani pa bi pridobili na moči. Takšno stanje in vse pozitivne spremembe, ki bi jih vpeljava UTD prinesla družbi, pa ne bi bili po godu tistim, ki imajo v zdajšnjem položaju v rokah vzvode moči.

8.4.1 SPREMEMBE MOČI NA TRGU DELOVNE SILE

Uvedba UTD bi na trg delovne sile vplivala na mnoge načine. Nekatere izmed njih navaja Raventós (Raventós 2007, 79-86). Pravi, da bi imeli ljudje ob uvedbi mesečnega UTD bolj proste roke pri razporejanju svojega časa. Posamezniki bi lahko prerazdelili čas, ki ga porabijo za opravljanje plačanega dela oziroma zaposlitve. Nekateri bi se tako odločili, da bodo (plačanemu) delu posvetili še več časa, saj si bodo v kombinaciji več delovnih ur ter prejemanju UTD lahko privoščili dobrine, ki si jih pred prejemanjem UTD ne bi mogli. Spet drugi bi se raje odločili, da bi opravljali manj delovnih ur in uživali več prostega časa. Delavci bi tako lahko postali gospodarji svojega časa in ne več živeli zgolj za delo. Dejstvo, da bi nekateri na delovnem mestu ob prejemanju UTD preživeli manj časa, pa bi posledično pripeljalo do novih delovnih mest, saj bi moral

nekdo opraviti tisto delo, ki ga zaradi izbire ne bi več opravili posamezniki, ki so se odločili, da jim je prosti čas pomembnejši od dohodka. Ena izmed posledic vpeljave UTD na trgu delovne sile bi tako zagotovo bila zmanjšanje brezposelnosti. K temu bi pripomoglo tudi večje število samozaposlenih in tistih, ki bi se zaposlili za polovični delovni čas. V pogojih sodobne kapitalistične družbe se namreč le redki odpovejo svoji tako težko pridobljeni zaposlitvi in poskusijo srečo na trgu s svojim lastnim podjetjem, obrtjo ipd. Predvsem zaradi bojazni, da jim ne bo uspelo in bodo tako ogrozili eksistenco sebe in svoje družine, se raje oprijemajo zaposlitve, ki jo imajo. UTD bi deloval kot nekakšna varnostna mreža, saj bi bil eksistenčni minimum posameznika kljub neuspehu njegovega podjetja, obrti itd. še vedno zagotovljen. Tudi zaposlitev za polovični delovni čas se v sedanjih pogojih ne zdi najboljša odločitev. Če je posameznik brezposeln in sprejme neko delo za polovični delovni čas, izgubi nadomestek za brezposelnost. S plačilom, ki ga prejme za takšno delo, pa ne more pokriti osnovnih stroškov preživetja, zato se posamezniki raje odločajo ostati brezposelni. Ker bi ob uvedbi UTD pokrili osnovne stroške preživetja, bi mnogi rade volje sprejeli zaposlitev za polovični delovni čas, saj bi jim ta dodatni zaslužek izboljšal finančno situacijo, v kateri so bili, preden so sprejeli to obliko dela.

Delavci bi imeli boljšo pogajalsko pozicijo v odnosu z delodajalci, saj jim dela ne bi bilo potrebno opravljati zaradi preživetja samega. Tako bi lahko zahtevali boljše delovne pogoje in pošteno plačilo za svoje delo. Vendar pa je treba opozoriti, da to ne pomeni, da bi zaposleni vse povprek zahtevali višje plače, kot to predpostavljajo kritiki vpeljave UTD. V primeru rutinskih, nezanimivih del s slabimi delovnimi pogoji res lahko predpostavljamo, da bodo delavci, ki jih opravljalo, zahtevali višje plačilo. Ravno obratno pa, kot razlaga Wright (Wright v Raventós 2007, 84), lahko pričakujemo v primeru zanimivih, stimulativnih zaposlitev. Takšne zaposlitve bi bili posamezniki, v primeru, da bi prejeli UTD, pripravljeni opravljati tudi za manjše plačilo. Prav tako bi se jih za takšne zaposlitve odločilo več ljudi, saj jih prej niso mogli sprejeti, ker jim nizko plačilo ni zadostovalo za preživetje.

Vpeljava UTD bi tako na več načinov resnično zmanjšala število brezposelnosti. Z večjo dostopnostjo do dela bi se zmanjšal tudi strah pred brezposelnostjo, s katerim dandanes posamezniki živijo v svojem vsakdanu. To pa je za kapitalistično družbo, ki

brezposelnost potrebuje, prej slabost kot nekaj, k čemur bi stremela. Kot razlaga Elster, kapitalizem ne more tolerirati zaposlitve za vse, kajti bojazen pred brezposelnostjo je v kapitalistični družbi nujna za ohranjanje delovne discipline (Elster v Harvey 2004, 24). Uvedba UTD bi tako zamajala temelje družbenih prepričanj glede plačanega dela, ki so nam bila položena v zibelko. Kot razlaga Harvey, je dandanes stabilna in dobro plačana služba vir samostojnosti, izguba službe pa pomeni odvisnost od drugih. Takšna služba je tudi pot do osebnega uspeha in če je posameznik nima, je to znak njegovega poloma. Stabilna in dobro plačana služba posamezniku ponuja napredovanje na socialno-ekonomski lestvici, v primeru, da je posameznik brez takšne zaposlitve, pa je njegov socialno-ekonomski položaj fiksni ali celo padajoč. Posameznik s takšno službo uživa tudi priznanje drugih, medtem ko je v primeru, da je brez nje, s strani drugih zaničevan (Harvey 2006, 40). Ker smo vsi vzgojeni v duhu dobrega delavstva, verjamemo takšnim trditvam in se zaradi neizpodbitnega dejstva, da delovnih mest ni dovolj za vse, oklepamo zaposlitev, ki jih imamo, oziroma smo pripravljene sprejeti marsikatero slabo plačano službo samo zato, da jo imamo in da posledično lahko preživimo. V takšnih pogojih se kapitalističnemu kolesju ni potrebno bati delavske nepokorščine in lahko nadalje izkorišča delavce. In ker se zavedajo izgube moči v primeru vpeljave UTD, ji niso naklonjeni.

Zaradi boljše pogajalske moči delavcev v odnosu do delodajalcev, saj se prvim ne bi bilo več potrebno bati za preživetje, bi se povečala tudi njihova moč. Dohodek pa v sodobni družbi, kot pravi Clark (Clark 2002, 4), določa moč. In ker moč sedaj ni razporejena, kot bi bilo to potrebno za potrebe učinkovite ekonomije, ampak je odvisna od predhodnih dohodkov in bogastva, bi večja moč delavcev zagotovo ne bila po godu tistih, ki vzvode moči v rokah držijo sedaj. Kot razlaga Clark je dandanes višina dohodkov odvisna prav od interesov te peščice. Višino dohodka se, poleg vpreganja interesov, dosega tudi z barantanjem. Koliko pa nekdo lahko baranta, je določeno z njegovo osnovno pozicijo v pogajalskem procesu (Clark 2002, 4). In ker je dandanes zaradi strahu pred brezposelnostjo, izgubo zaposlitve in željo po preživetju pogajalska moč delavcev slaba, imajo elite pri določanju dohodka velikansko prednost. Ker bi se v primeru UTD pogajalska pozicija v procesu barantanja za delavce bistveno izboljšala, bi bile sedaj obstoječe elite na izgubi. To pa seveda ni nekaj, k čemur stremijo. Slabša pogajalska pozicija, ki bi jo sedaj imeli delodajalci in elite, je še eden izmed razlogov,

zakaj bo vpeljava UTD tako težka.

Uvedba UTD bi v družbi pripeljala tudi do odprave revščine, kot jo poznamo danes. Ker bi bila višina prejemka takšna, da bi zagotovila preživetje posameznika, ne bi bilo več ljudi, katerih preživetje je odvisno izključno od socialne pomoči, ki zaradi neustreznosti sistemov socialne pomoči pogosto komajda ali pa celo ne zadostuje za zadovoljitev osnovnih potreb posameznika. V primeru vpeljave UTD bi se, kot že rečeno, to spremenilo. Vsakdo bi lahko živel človeka dostojno življenje, če pa bi se odločil sprejeti še kakšno delo, bi bili njegovi življenjski pogoji celo visoko nad mejo eksistence. Naj se zdi še tako absurdno, pa v sodobni kapitalistični družbi živijo posamezniki, ki jim odprava vsesplošne revščine ne bi bila po godu. Kot razlaga Wright (Wright v Raventós 2007, 99), v sodobni družbi obstajajo akterji z močjo in privilegiji, ki jim je v interesu, da revščino ohranijo. Tako revščina ni več samo posledica njihove želje po materialnih dobrinah, ampak pomeni osnovni pogoj za realizacijo njihovih interesov. Če povzamemo, realnost sodobne družbe je ta, da kapitalistični razred ter ostali izkoriščevalski razredi, ki predstavljajo velik delež elit, zaradi revščine dejansko profitirajo. In če gre verjeti Wrightovi predpostavki, potem je za velik del tistih, ki imajo moč, odprava revščine dejansko negativna posledica vpeljave UTD.

Pozitivne spremembe vpeljave UTD, ki bi večale moč posameznika, bi posledično slabile položaj elit. Tako si je težko predstavljati njihovo splošno naklonjenost za vpeljavo takšnega dohodka. Družbene spremembe, do katerih bi prišlo zaradi boljšega pogajalskega položaja delavcev, odprave revščine in spremembe v družbenem sprejemanju dela, so zanje nepredstavljive. Družba nič več ne bi bila sestavljena iz individuumov, ki v obupu sprejmejo še tako slabo plačano delo, saj se bojijo za svojo existenco in si ne želijo biti izpostavljeni družbeni stigmatizaciji. Takšno "osvobojeno" družbo bi bilo veliko težje kontrolirati in posledično bi bilo za elite veliko težje vzpostavljati družbeno okolje, v katerem lahko "vladajo". Tako si na vse načine želijo ohraniti delo kot orodje svoje moči in vpeljavi UTD nasprotujejo.

8.5 DIMNA ZAVESA ELIT

Elita svoje strahove pred UTD zakriva z najrazličnejšimi argumenti proti njegovi

vpeljavi. Ti argumenti zanjo niso prvotnega pomena, ampak delujejo kot nekakšna dimna zavesa pred resničnim proti-argumentom, ki je strah pred izgubo moči.

Tako levica kot desnica izpostavljata dejstvo, da je vpeljava UTD nemogoča, saj bi zaradi njegove vpeljave posamezniki prenehali opravljati (plačano) delo (Van Parijs 1992, 12). Vpeljava UTD bi sicer res doprinesla spremembe v dojemanju dela, vendar se zdi absurdno predpostavljati, da zaradi njegove uvedbe posamezniki ne bi delali. Ker delo posameznikom ne bi več pomenilo dolžnosti, bi ga zopet opravljali zaradi zadovoljstva, ki ga prinaša, zaposlitev pa bi še vedno igrala pomembno vlogo pri krepitvi socialnih stikov. Delo bi tako postalo izbira in ne dolžnost. Sheanen razlaga, da bi ljudje še vedno opravljali delo, ker bi si želeli živeti nad eksistenčnim minimumom, ki bi ga zagotavljal UTD. Zaradi neopravljanja dela bi se začeli hitro dolgočasiti, neopravljanje smiselnih aktivnosti pa lahko pri posamezniku privede tudi do najrazličnejših frustracij. To bi pri posamezniku spodbudilo počutje nekoristnosti in brezcilnosti. Ker smo na delovnem mestu izpostavljeni najrazličnejšim socialnim interakcijam, bi se ob prenehanju dela posameznika lotila osamljenost. Postal bi lahko celo žrtev lastne mentalne patologije (Sheanen 2002, 5). Ob vpeljavi UTD tako ne moremo govoriti o vsesplošnem prenehanju z delom. Avtorji dopuščajo možnost, da bi se določeno število posameznikov dejansko odločilo za brezdelje, a ta številka je po njihovih predpostavkah zanemarljiva, za to takšnim posameznikom tudi ne namenjujejo dosti časa in besed.

Zanimivo je, da je pogosto govora tudi o parazitizmu posameznikov, ki naj bi se pojavil ob uvedbi UTD (Raventós 2007, 178). Tu imajo v mislih posameznike, ki bi prenehali z delom in kljub temu prejeli UTD, medtem ko bi preostali, ne glede na dejstvo, da prejema UTD, še vedno delali. Takšna predpostavka pa je tako že na začetku v nasprotju z argumentom, da bi ljudje ob mesečnem prejemku, kot je UTD, prenehali z delom. Obenem nas pripelje tudi do zanimivega paradoksa. Kot družbeni paraziti so označeni tisti, ki bi se ob vpeljavi UTD odločili za nedelo. Na drugi stani pa, kot razlaga Raventós, za družbene parazite nikoli ne označijo bogatih dedičev, ki ne opravljajo dela, ampak uživajo v bogastvu svojih prednikov (Raventós 2007, 178). Merila so za bogate posameznike tu torej prikrojena po njihovih željah, kar sicer v današnji družbi ni nič nenavadnega. Če imaš moč in denar, si sam postavljaš svoja pravila.

Zelo prikladen argument proti uvedbi UTD, ki ga uporabljajo elite za skrivanje svojih resničnih interesov, je tudi to, da opozarjajo na visoke stroške, ki bi jih prinesla vpeljava takšnega dohodka. Poleg prerazporeditve sredstev, ki jih države in pravno politične entitete že sedaj namenjajo za socialne pomoči, so namreč zagovorniki UTD predstavili tudi mnoge nove oblike pridobivanja sredstev za njegovo vpeljavo. Prerazporeditev sredstev iz sedanjih oblik pomoči je nekako nujna, saj so le-te izjemno drage – Standing (Standing v Van Pajjs 1992, 58-59) razlaga, da državo stanejo do 30 % BDP, poleg tega pa so tudi izredno neučinkovite. Velik delež se jih, kot je bilo že omenjeno, porabi za administrativne stroške, posamezniki pa kljub prejemanju pomoči še vedno živijo tik nad pragom revščine ali celo pod njim. Vpeljava UTD torej ne bi pomenila tako velikega finančnega bremena za državo. Tudi ta argument je še eden izmed načinov prikrivanja resničnega strahu elit pred izgubo moči.

Enega izmed najbolj absurdnih argumentov proti vpeljavi UTD pa je zagotovo ta, ki pravi, da bi uvedba UTD kratila posameznikovo pravico do dela. Kot pravi Raventós (Raventós 2007, 186-187), dejstvo, da UTD posamezniku daje možnost izbire, ali bo plačano delo opravljal ali ne, le izboljšuje njegovo situacijo, nikakor pa mu ne krati pravice, da opravlja delo.

Z najrazličnejšimi argumenti proti vpeljavi UTD, na primer, da bi bila ta predraga, da bi ljudje prenehali z delom in podobno, elite torej skušajo prikriti strah pred spremembami v družbi, do katerih bi prišlo zaradi vpeljave UTD. Ne želijo si namreč bistvenih sprememb, saj bi te pripeljale do nove prerazdelitve moči, kar pa ni v njihovi interesni sferi.

Vpeljava UTD tako za posledico ne bi imela le pozitivnih ekonomsko socialnih sprememb, ampak bi vpeljava takšnega dohodka spremenila tudi družbeni pogled na delo. V družbi, kjer plačano delo pomeni osnovni predpogoj za preživetje, hkrati pa je pomemben del človekovega socialnega statusa, bi takšna sprememba pripeljala tudi do spremembe v posedovanju moči. Sedaj so namreč ljudje obremenjeni z iskanjem in opravljanjem plačanega dela, ob vpeljavi UTD pa bi svojo veljavo, kot pravi Raventós, dobili tudi gospodinjsko in prostovoljno delo. Poleg tega zaradi mesečnega prejema

posamezniki ne bi bili primorani sprejeti kakršnega koli dela samo za voljo svoje lastne eksistence. Delavci bi tako imeli večjo pogajalsko moč, odpravila bi se revščina, kot jo poznamo danes, manjše pa bilo tudi število brezposelnih. Vse to bi posledično pripeljalo do novega pogleda posameznikov na to, kaj je v življenju resnično pomembno. Takšnih sprememb pa si ne želijo politične in ekonomske elite, ki stanje revščine, brezposelnosti in družbeno obsedenost potrebujejo za ohranjanje svoje moči. Zato ponujajo najrazličnejše argumente, s katerimi skušajo prepričati, da je vpeljava UTD bodisi neizvedljiva ali celo družbeno škodljiva. Vse to pa so le načini prikrivanja njihovega resničnega strahu pred družbenimi spremembami, ki bi zanje pomenile izgubo moči.

9 ZAKLJUČEK

Ideja vpeljave UTD v sedanji krizi, v kateri se je znašla družba, pomeni možno alternativo obstoječemu sistemu. Dejstvo je, da so v delovanju družbe potrebne korenite spremembe, saj se zaradi njene nefunkcionalnosti bližamo prepadu, iz katerega ne bo povratka.

Prejemek UTD je revolucionaren zaradi dejstva, da ga prejema vsakdo, ne glede na njegovo finančno stanje. Prav tako ni pogojen s posameznikovim preteklim delom, delom, ki ga opravlja, ali njegovo pripravljenostjo za delo. Takšni pogoji so dandanes trdno jedro prejemkov socialne pomoči, kot jih poznamo. Njegova prednost je tudi ta, da je izplačan posamezniku, ki mu je tako dopuščena popolna avtonomija pri odločanju, kako želi ta prejemek porabiti. Pomembno je tudi omeniti, da ni pogojen z državljanstvom, temveč se izplača vsakomur s stalnim prebivališčem. Nekateri avtorji celo pravijo, da je nanj potrebno gledati kot na volilno pravico, se pravi pravico vsakogar. Zaradi teh lastnosti se predlog vpeljave UTD zdi boljši od ostalih alternativnih predlogov.

Med družbeno socialnimi spremembami, do katerih bi prišlo ob vpeljavi UTD, se na prvem mestu najpogosteje omenja odpravo revščine, kot jo poznamo danes. Ta je prebivalstvo pestila skozi vso zgodovino, v zadnjem desetletju pa dobiva alarmantne razsežnosti. Če je še pred tridesetimi leti stalna zaposlitev pomenila zagotovilo za preživetje, temu danes ni več tako. Poleg vse večjega števila brezposelnih se v ZDA in Evropi pojavlja tudi nova socialna skupina tako imenovanih zaposlenih revnih. ZDA se soočajo tudi z izginjanjem srednjega sloja. Večina bogastva je skoncentriranega v rokah peščice, medtem ko se večina, ne glede na to, ali imajo stalno zaposlitev ali ne, sooča z vse težjimi pogoji preživetja. Mesečni UTD bi vsakomur zagotovil sredstva za pokritje osnovnih življenjskih stroškov, s tem pa bi odpravili revščino kot takšno. Tudičasna ali daljša brezposelnost posamezniku ne bi več pomenila grožnje za preživetje, saj bi UTD v času iskanja nove zaposlitve deloval kot nekakšna varnostna mreža.

Z vpeljavo UTD bi pridobile tudi ženske. Kljub velikemu napredku v zadnjih petdesetih

letih o resnični enakopravnosti med spoloma še vedno ne moremo govoriti. Ženske so za enako delo še vedno plačane manj, prav tako pa se gospodinjstva dela in vzgoja otrok še vedno dojema kot ženska opravila. V zadnjem času prihaja tudi do sprememb v strukturi družine, saj so v porastu enostarševske družine, kjer vlogo starša v večini primerov opravlja mati. Zato revščina spolov ne prizadene enako in avtorji govorijo o tako imenovani feminizaciji revščine. Prejemek UTD bi zaradi dejstva, da je izplačan posamezniku, ženskam omogočil večjo avtonomijo pri odločanju o svojih ciljih in načrtih. Izboljšala bi se dostopnost izobrazbe za ženske, materam samohranilkam, ki so za preživetje pogosto primorane opravljati dve ali tri službe, pa bi omogočil, da katero od njih opustijo in tako več časa posvetijo vzgoji. Ovrednotilo bi se gospodinjstvo delo, ki ga opravljajo, položaj pa bi se izboljšal tudi za mnoge starejše ženske, ki se pogosto prav zaradi dejstva, da v aktivni dobi niso imele zaposlitve, ampak so ostajale doma, v jeseni življenje soočajo s pomanjkanjem.

Z vpeljavo višjih zelenih davkov in več časa, ki bi ga imeli posamezniki za skrb za planet, bi se pozitivni učinki prihodka UTD pokazali tudi na področju ekologije. Proizvodnje bi bile zaradi takšnih visokih davkov (ki pomenijo eno izmed alternativ financiranja), primorane več sredstev vlagati v zmanjšanje onesnaževanja, posameznikom, ki bi si želeli ves svoj čas posvetiti skrbi za okolje, pa ne bi bilo več potrebno opravljati plačanega dela samo za voljo preživetja.

Tudi na področje izobraževanja bi prihodek UTD vplival pozitivno. V času, ko je vseživljenjsko izobraževanje postalo nuja, bi tako lahko posameznik za nekaj časa opustil plačano delo in se posvetil le izobraževanju. Dandanes je v navadi, da se delavec izobražuje ob delu, kar je naporno in manj produktivno, kot če bi mu lahko posvetil ves svoj čas. Izobrazba bi postala bolj dostopna tudi za tiste iz družin z nizkimi dohodki, ki se morajo zaradi finančnih težav družin pogosto zelo kmalu zaposliti in zato nimajo možnosti doseči stopnje izobrazbe, ki bi si jo želeli.

UTD je tudi dobra alternativa oziroma dopolnilo obstoječemu sistemu socialne pomoči, ki se je zaradi zastarelosti in nefunkcionalnosti znašel v krizi. S pogoji za prejemanje pomoči prihaja do pasti revščine in brezposelnosti, problematičen pa je tudi ogromen birokratski aparat, ki je potreben za njegovo vodenje, saj porabi velik delež sredstev,

namenjenih izplačilu pomoči. Obstoječi sistem povzroča tudi izrazito družbeno stigmatizacijo prejemnikov pomoči, do česar pri UTD ne bi prihajalo, saj bi ga prejeli vsi. Ob tem bi se zmanjšal nadzor nad posameznikom, ki ga v sedanjem sistemu socialne pomoči izvaja birokratski aparat. Prejemek UTD bi tudi spodbujal zaposlitve za polovični delovni čas ter samozaposlitev iskalcev dela, za kar se pod sedanjimi pogoji pomoči raje ne odločajo.

Ena bistvenih sprememb, do katerih bi prišlo z uvedbo UTD, pa bi bila sprememba dojemanja koncepta dela. Dandanes namreč živimo v družbi, ki kot pravo obliko dela priznava le plačano delo. Vedno večji pomen dobiva prav ekonomski sektor uslužnostnega dela oz. nematerialnega dela nasploh. Takšno delo posamezniku ni le vir materialnega dohodka, ampak se dojema kot osnovni steber njegovega socialnega statusa v družbi. Ker pa je takšnega dela na trgu delovne sile premalo, ga elite z lahkoto uporabljajo kot orodje za nadzorovanje družbe. Še več, stanje pomanjkanja dela ni nujno popolnoma naravno stanje, ampak ga za ohranjanje moči umetno ustvarjajo elite.

Kot delo se torej ne bi več smatralo aktivnosti, katerih produkte in storitve lahko ponudiš na trgu dela, ampak bi se ovrednotile tudi druge oblike, kot na primer gospodinjsko in prostovoljno delo, ki sta danes tako rekoč brez vrednosti. Poleg teh dveh oblik obstajajo tudi druge aktivnosti, o katerih bi bil potreben ponoven premislek in ki bi jih lahko na koncu prav tako opredelili kot delo.

Delavcem se zaradi prejemanja UTD ne bi bilo potrebno več bati za osnovno materialno existenco, s tem pa bi pridobili pogajalsko moč v odnosu do delodajalcev. Tako ne bi več sprejeli kakršnega koli slabega dela, ampak bi za opravljene storitve zahtevali pošteno plačilo in dobre delovne pogoje.

Obenem ne bi bil več prisoten nenehen strah pred revščino, ki jo sicer, pa naj se sliši še tako absurdno, elite za izvajanje svoje moči potrebujejo. Plačano delo ne bi več pomenilo jedra posameznikovega življenja, ampak bi mu bila s prejemanjem UTD ponujena možnost, da ponovno ovrednoti svoje življenje. Izginjanje družbe, ki slavi plačano delo, pa bi za politične in ekonomske elite pomenilo izgubljanje moči. Politične in ekonomske elite zato ponujajo najrazličnejše razloge proti vpeljavi takšnega UTD.

Njihovi argumenti, na primer previsoki stroški vpeljave, predpostavke, da bi zaradi vpeljave UTD ljudje prenehali delati, kar bi vodilo v kaos in podobno, pa jim dejansko služijo le za prikrivanje njihovega resničnega strahu pred prerazdelitvijo moči v družbi.

Prav zato na predlog vpeljave UTD ne smemo gledati le kot na dohodek, ki bo izboljšal socialno-ekonomski položaj posameznikov v družbi. Pri predlogu UTD gre za celotno idejo, ki bi v sodobno družbo doprinesla tako zelo potrebne spremembe. Družbo, kjer imajo danes moč le redki, ostali pa so primorani, da sledijo njihovim diktatom. Družbo, ki je obsedena z delom in potrošnjo. Družbo, kjer merilo ni kakovost življenja, ampak to, koliko v življenju zaslužiš in koliko potrošiš, če ti seveda tvoj ekonomski položaj trošenje dopušča. Družbo, v kateri so vedno bolj nevzdržni pogoji pripeljali do želje večine po spremembah, ki pa se zaradi interesov elit ne zgodijo. Družbo, ki bo prej ali slej uničila sebe. UTD je bistveno več kot le dohodek, ki bi ga posameznik prejel vsak mesec, je dejansko vozovnica družbe v boljšo prihodnost. Ali, kot je bistvo UTD izredno dobro povzel Andrej Kurnik:

Pri slednjem ne gre za vprašanje pomoči tistim, ki ne uspejo na trgu dela. Gre za mnogo več, za novo utemeljitev družbene produkcije in reprodukcije, družbe in politike. Zahteva po dohodku pomeni radikalno kritiko kapitalizma, saj prinaša erozijo kanoniziranega meznega dela. Razkriva mnogotero realnost, ki obstaja, preden se vsa družbena dinamika zreducira na razmerje delo-kapital. Kaže, da obstaja realnost zunaj dela, mnoštvo procesov subjektivacije, podrejanja in uporov, ki jih lahko združimo v procesu transverzalne strateške kodifikacije. Če zahtevamo dohodek in s tem utemeljitev produkcije in reprodukcije človeštva izven meznega dela, se lotimo kapitalizma v samem korenu, v njegovih dipozitivih normalizacije in utilitaristični ideologiji. Zahteva po dohodku bi lahko vodila k afirmaciji manjšinskostnega postajanja v politiki, k osvoboditvi subjektivne ekscesnosti, k avtonomiji. (Kurnik 2006).

In prav zaradi tega lahko predpostavljamo, da kljub možnostim za vpeljavo takšnega dohodka do tega v bližnji prihodnosti ne bo prišlo, saj se bodo elite še naprej oklepale svojih mehanizmov nadzora nad državljanji, med katere nedvomno spadajo tudi delo, revščina, brezposelnost ... Zanje je namreč vsakršna sprememba v družbi, ki spremeni

status quo, nezaželena oziroma celo sovražna. Tako kljub vsem pozitivnim spremembam, ki bi jih družbi prinesel takšen dohodek, kot je UTD, v sedanosti ali prihodnosti o realnih možnostih njegove vpeljave še ne moremo razmišljati.

10 LITERATURA

1. *Basic Income Earth Network*. Dostopno prek: <http://www.basicincome.org/bien/aboutbasicincome.html> (15. julij 2009).
2. Busilacchi, Gianluca. 2008. *Two Problems, One Solution: The Earth Basic Income*. Dostopno prek: <http://www.widerquist.com/usbig/discussionpapers/114-Busilacchi-2problems.doc> (1. avgust 2009).
3. Charels, Clark M. A. 2001. *Changing Labour Markets: Towards Real Flexibility*. Dostopno prek: <http://www.usbig.net/papers/004-charley-flexibility.doc> (14. julij 2009).
4. --- 2002. *Promoting economic equity in a 21st century economy: The basic income solution*. Dostopno prek: <http://www.usbig.net/papers/029-CharleyClark.doc> (14. julij 2009).
5. Cohen, Joshua in Igor Pribac, ur. 2004. *Brezplačno kosilo za vse?. Predlog univerzalnega temeljnega dohodka*. Ljubljana: Krtina.
6. Frankman, Myron F. 2004. *Ample Room at the Top: Financing a Planet-Wide Basic Income*. Dostopno prek: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/2004Frankman.pdf> (20. julij 2009).
7. Hardt, Michael. 1995. The Withering of Civil Society. *Social Text* (45). Dostopno prek: <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.unilj.si/stable/466673?&Search=yes&term=michael&term=hardt&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dhardt%2Bmichael%26gw%3Djtx%26prq%3Dhardt%26hp%3D25%26wc%3Don&item=3&ttl=2091&returnArticleService=showArticle> (8. november 2009).
8. --- 1999. Affective Labor. *boundary 2* (26). Dostopno prek: <http://www.jstor.org.nukweb.nuk.unilj.si/stable/303793?&Search=yes&term=michael&term=hardt&list=hide&searchUri=%2Faction%2FdoBasicSearch%3FQuery%3Dmichael%2Bhardt%26wc%3Don%26dc%3DAll%2BDisciplBDIs&item=2&ttl=2091&returnArticleService=showArticle> (8. november 2009).

9. Harvey, Philip. 2004. *Income, Work and Freedom: Progressive Alternatives to Conservative Welfare Reform*. Dostopno prek: <http://www.epri.org.za/HarveyFullPaper.pdf> (14. julij 2009).
10. Kurnik, Andrej. 2006. *Dohodek za mobilne in mnogotere*. Dostopno prek: <http://www.njetwork.org/Dohodek-za-mobilne-in-mnogotere> (4. junij 2009).
11. Madrigal, Francisco Javier Alonso in Pérez José Luis Rey. 2008. *What type of taxes demands basic income?*. Dostopno prek: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/dublin08/4aiperezmadrigaltaxesbi.pdf> (14. julij 2009).
12. Maurizio, Lazzarato. 1996. *Immaterial labor*. Dostopno prek: <http://www.openelibrary.info/upload/740/immateriallabo.rtf> (14. julij 2009).
13. Raventós, Daniel. 2007. *Basic income: The material conditions of freedom*. London: Ann Arbor. Pluto Press.
14. Sheahen, Allan. 2002. *Does Everyone Have the Right to a Basic Income Guarantee?*. Dostopno prek: <http://www.usbig.net/papers/012-Sheahen.doc> (5. september 2009).
15. Van Parijs, Philippe, ur. 1992. *Arguing for basic income : ethical foundations for a radical reform*. London, New York: Verso.
16. --- 2000. *Basic Income: A simple and powerful idea for the 21st century*. Dostopno prek: <http://www.basicincome.org/bien/pdf/2000VanParijs.pdf> (20. julij 2009).
17. --- 2007. Kapitalizem opravičuje samo pravičnost...: dr. Philippe van Parijs, filozof in politični ekonomist. *Mladina* (21). Dostopno prek: http://www.mladina.si/tednik/200721/clanek/nar-intervju--jure_trampus/ (16. julij 2009).